

Γενικό Εκκλησιαστικό Λύκειο Βελλάς

Τάξη: Β Λυκείου

Τετράμηνο: Β΄

Τίτλος Ερευνητικής Εργασίας: «Το δικαίωμά μου στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος: προς την καλλιέργεια ενός χριστιανικού οικολογικού ήθους».

Υπό την καθοδήγηση των:

Σεργίου Θεανώς (ΠΕ02) Καλύβα Ελένης (ΠΕ 01 ΠΕ 02)



ΒΕΛΛΑ

2012-2013

*«Ν' αγαπάς την ευθύνη. Να λες: εγώ
μονάχος έχω χρέος να σώσω τη γη. Αν δε
σωθεί, εγώ φταίω».*

Νίκος Καζαντζάκης, Ασκητική, Εκδ.

Καζαντζάκη, 2005.

Πίνακας περιεχομένων

1. Εισαγωγή	4
2. Δικαιώματα και υποχρεώσεις	6
3. Γενιές δικαιωμάτων.....	6
4. Το δικαίωμα στην προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.....	8
4.1. Το σχετικό διεθνές νομοθετικό πλαίσιο & η εφαρμογή του στην Ελλάδα.....	8
4.2 Κοινοτική περιβαλλοντική νομοθεσία	14
4.3. Εθνική νομοθεσία.....	15
5. Προστατευόμενες περιοχές	16
5.1. Κατηγορίες προστατευόμενων περιοχών	17
5.2. Νομοθετικό πλαίσιο	18
5.3. Το σχετικό ευρωπαϊκό νομοθετικό πλαίσιο & η εφαρμογή του στην Ελλάδα.....	19
5.4. Το Δίκτυο Natura 2000	20
6. Περιοχές Natura 2000 Νομού Ιωαννίνων	21
6.1. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Εθνικού Πάρκου Πίνδου.....	21
6.2. Εθνικός Δρυμός Βίκου-Αωού.....	24
6.3. Λίμνη Παμβώτιδα.....	30
7. Δίκτυα και συνεργασίες που υποστηρίζουν την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη	34
7.1. Διεθνές επίπεδο	34
7.2. Εθνικό επίπεδο	35
8. Η θέση της Εκκλησίας ως προς το οικολογικό ζήτημα και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος	38
9. Εκδήλωση με θέμα «Κάνε ένα βήμα μπροστά για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του περιβάλλοντος».....	45
10. Εκπαιδευτική δραστηριότητα – δημιουργία animation	49
11. Βιβλιογραφία - Δικτυογραφία.....	53

1. Εισαγωγή

Η Ερευνητική εργασία «Το δικαίωμά μου στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος: προς την καλλιέργεια ενός χριστιανικού οικολογικού ήθους» εμπίπτει στο επιστημονικό πεδίο του Περιβάλλοντος και της Αειφορίας και αποσκοπεί στη σύνδεση του μαθήματος της «Πολιτικής και του Δικαίου» με την Οικολογία, την Ορθοδοξία και τις Νέες Τεχνολογίες. Σκοπός της εργασίας ήταν οι μαθητές να αποκτήσουν πολιτική παιδεία και να αναπτύξουν την οικολογική συνείδηση και κριτική τους σκέψη, ώστε να προσεγγίσουν το οικείο φυσικό περιβάλλον, σφυρηλατώντας τους δεσμούς με το πλαίσιο αναφοράς τους.

Οι ειδικότεροι ερευνητικοί στόχοι που τέθηκαν ήταν οι μαθητές: α) να συνειδητοποιήσουν τις δεσμεύσεις που έχει αναλάβει η Ελλάδα ως κράτος μέλος της Ε.Ε. σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος και την εναρμόνιση της Εθνικής με την Κοινοτική Νομοθεσία για το Περιβάλλον, β) να γνωρίσουν την τοποθέτηση της Εκκλησίας ενώπιον του οικολογικού ζητήματος, γ) να προσεγγίσουν πολύπλευρα το οικείο τους φυσικό περιβάλλον και δ) να γνωρίσουν τα μέτρα που λαμβάνονται για την προστασία του.

Γνωστικοί: α) να αντιληφθούν ότι το δικαίωμα στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος συμπεριλαμβάνεται στα κοινωνικά δικαιώματα, που συνιστούν εγγυήσεις για τη δικαιότερη κατανομή του κοινωνικού πλούτου και να συνειδητοποιήσουν τη δική τους ευθύνη ως προς την προστασία του, β) να αναπτύξουν το πνεύμα του εθελοντισμού και τη διάθεση συμμετοχής σε δραστηριότητες για την προστασία του περιβάλλοντος, γ) να αντιληφθούν την αναγκαιότητα της κριτικής αξιολόγησης των πηγών της γνώσης, δ) να ασκηθούν στη συλλογή και στην ανάλυση των πληροφοριών, στην κατηγοριοποίηση των δεδομένων, ώστε στη συνέχεια να τις αξιοποιήσουν, να τις συνθέσουν και να τις παρουσιάσουν με τρόπο ολοκληρωμένο.

Παιδαγωγικοί: α) να εξοικειωθούν οι μαθητές στην ομαδική συνεργασία και να δραστηριοποιηθούν στην διερευνητική-βιωματική μάθηση, β) να καλλιεργήσουν αξίες και να διαμορφώσουν στάσεις και συμπεριφορές φιλικές προς το περιβάλλον, γ) να αναπτύξουν την κριτική τους σκέψη και την ικανότητα διάκρισης της σημαντικής από την ασήμαντη λεπτομέρεια, δ) να είναι σε θέση να εργάζονται σε

ανοιχτά περιβάλλοντα μάθησης, δηλαδή να αναζητούν, να επεξεργάζονται και να αξιολογούν κριτικά πληροφορίες από το διαδίκτυο και ε) να αναπτύξουν υψηλής ποιότητας διαπροσωπικές σχέσεις.

Μέσα από τη διερεύνηση της συγκεκριμένης προβληματικής τα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία μελετήθηκαν ήταν τα εξής:

- Ποιες είναι οι Διεθνείς Περιβαλλοντικές Συμβάσεις που έχει κυρώσει η Ελλάδα;
- Ποια θέση παίρνει η Εκκλησία ως προς το οικολογικό ζήτημα;
- Ποιοι είναι οι προστατευόμενοι βιότοποι/περιοχές του νομού Ιωαννίνων;
- Ποιες εθελοντικές οργανώσεις δραστηριοποιούνται στο νομό;

Τα οφέλη που αποκόμισαν οι μαθητές μέσα από την παρούσα ερευνητική εργασία είναι:

1. Η τοποθέτησή τους ως υπεύθυνοι πολίτες απέναντι στο περιβάλλον.
2. Η εξοικείωση με τη νέα τεχνολογία και τις μεθόδους έρευνας, συλλογής και επεξεργασίας δεδομένων, μέσα από την συνδυαστική αναζήτηση, την κριτική και ερμηνευτική επεξεργασία των πληροφοριών (ανάλυση, σύνθεση και αξιολόγηση), καθώς και την τελική παρουσίασή τους με την αξιοποίηση ποικίλων σημειωτικών πόρων.
3. Η ανάπτυξη της αυτενέργειας και της κριτικής σκέψης, των ικανοτήτων οργάνωσης, συνεργασίας, αλληλεπίδρασης, αυτο-αξιολόγησης και αυτο-βελτίωσης, και η ενεργητική συμμετοχή στη βιωματική εκπαιδευτική διαδικασία.

Κατά την εξέταση των ερευνητικών ερωτημάτων η ομάδα πραγματοποίησε ένα σύνολο δραστηριοτήτων, που περιελάμβανε τη μελέτη κυρίως δευτερογενών πηγών (βιβλιογραφία, δικτυογραφία), καθώς και τη πραγματοποίηση δράσεων (σχολική εκδήλωση με σκοπό την ευαισθητοποίηση σε θέματα προστασίας των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του φυσικού περιβάλλοντος, τέχνημα με οικολογικό μήνυμα), με τη παράλληλη χρήση εργαλείων, όπως η παρατήρηση και η ανάλυση περιεχομένου. Το θέμα προσεγγίστηκε περιγραφικά, ερμηνευτικά και κριτικά.

Οι επιβλέπουσες καθηγήτριες
Σεργίου Θεανώ και Καλύβα Ελένη

2. Δικαιώματα και υποχρεώσεις

Η ελευθερία και η ισότητα είναι τα συστατικά στοιχεία του δημοκρατικού πολιτεύματος. Ελευθερία σημαίνει να μην υπόκειται κάποιος στη βούληση ενός άλλου και στο πλαίσιο της σύγχρονης δημοκρατίας ερμηνεύεται ως η *δυνατότητα της ανεμπόδιστης από κάθε εξωτερικό εξαναγκασμό ανάπτυξης της προσωπικότητάς των πολιτών*. Η ελευθερία είναι δικαίωμα, αλλά ταυτόχρονα, ευθύνη και υποχρέωση του σεβασμού της ελευθερίας των άλλων. Ο τρόπος με τον οποίο εκφράζεται η ελευθερία στην πράξη είναι με την αναγνώριση των δικαιωμάτων, όπως αυτά κατοχυρώνονται από το Σύνταγμα.

Με βάση το περιεχόμενό τους, τα συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα (συνταγματικές ελευθερίες) διακρίνονται σε:

α) Ατομικά δικαιώματα που δίνουν στο άτομο τη δυνατότητα να «αμύνεται» απέναντι σε ενδεχόμενη αυθαιρεσία των οργάνων της κρατικής εξουσίας. Το κράτος πρέπει να απέχει, να μην παρεμβαίνει στη σφαίρα της ιδιωτικής αυτονομίας.

β) Πολιτικά δικαιώματα που εγγυώνται τη συμμετοχή του ατόμου στις πολιτικές διαδικασίες, την άσκηση της εξουσίας.

γ) Κοινωνικά δικαιώματα που συνιστούν εγγυήσεις για την παρέμβαση της πολιτείας στην κοινωνική ζωή και την εξασφάλιση παροχών για τη δικαιότερη κατανομή του κοινωνικού πλούτου.

Κανένα δικαίωμα δεν είναι “ισχυρότερο” από κάποιο άλλο. Τα δικαιώματα υπάρχουν για να προστατεύουν μειοψηφίες έναντι πλειοψηφιών ή άτομα έναντι της κρατικής αυθαιρεσίας.

3. Γενιές δικαιωμάτων

Ωστόσο, εκτός από την κλασική διάκριση των δικαιωμάτων σε ατομικά, πολιτικά, κοινωνικά, γίνεται και η διάκριση των δικαιωμάτων σε γενιές, ανάλογα με το περιεχόμενο και τον χρόνο εμφάνισής τους.

Η «Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη», προϊόν του Διαφωτισμού και της Γαλλικής Επανάστασης (1789), έθεσε τα θεμέλια γι' αυτό που σήμερα ονομάζεται **1η γενιά δικαιωμάτων: Τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα**.

Είναι τα δικαιώματα που έχουν στόχο την προστασία του ανθρώπου από το φόβο και αντικείμενο τον περιορισμό της εξουσίας των ισχυρών και του κράτους.

Οι αγώνες των θυμάτων της εκμετάλλευσης στις βιομηχανικές κοινωνίες του 19ου αιώνα, με αποκορύφωμα τη Ρωσική Επανάσταση (1917), έθεσαν τα θεμέλια για τη

2η γενιά δικαιωμάτων: Τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα.

Είναι τα δικαιώματα που έχουν στόχο την προστασία του ανθρώπου από τη **στέρηση** και αντικείμενο την επιβολή αντίστοιχων θετικών υποχρεώσεων των ισχυρών και του κράτους απέναντι στους πολίτες.

Με νωπές τις μνήμες του Ολοκαυτώματος και των καταστροφών του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η Γενική Συνέλευση του νεωσύστατου τότε «Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών» (ΟΗΕ) ψήφισε στις 10 Δεκεμβρίου του 1948, την **Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου**, συνθέτοντας στα 30 Άρθρα της τις δύο γενιές των δικαιωμάτων. Η Οικουμενική Διακήρυξη γίνεται η μήτρα ενός διεθνούς νομοθετικού πλέγματος ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που ενσωματώνεται στη νομοθεσία κάθε χώρας που το επικυρώνει. Το πλέγμα αυτό, που συνεχώς επεκτείνεται και εξειδικεύεται, αποτελεί τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα. Τα δικαιώματα αυτά αποτελούν τη βάση για τις περιφερειακές διεθνείς νομοθεσίες (ανάμεσά τους και η νομοθεσία ανθρωπίνων δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης), για εθνικά Συντάγματα και για τη δράση πολλών μη κυβερνητικών οργανώσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η **τρίτη γενιά** δικαιωμάτων είναι η νεότερη. Πρόκειται για τα δικαιώματα κοινωνικής αλληλεγγύης, όπως το δικαίωμα ειρήνης, της αυτοδιάθεσης των λαών, ανάπτυξης και πολιτιστικής κληρονομιάς, δικαίωμα στο περιβάλλον κτλ. Ο ΟΗΕ υποχρεώθηκε να οργανώσει Παγκόσμια Συνδιάσκεψη για τη λεγόμενη **3η γενιά δικαιωμάτων: Τα δικαιώματα στο ανθρώπινο περιβάλλον**. Επίσης, η παγκοσμιοποίηση, η τεχνολογική εξέλιξη, η βιοϊατρική, οι νέοι θεσμοί δημιούργησαν νέες πραγματικότητες και την ανάγκη για την προστασία και προάσπιση νέων δικαιωμάτων.

4. Το δικαίωμα στην προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει στην ομιλία του ο καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου του Α.Π.Θ. Μανιτάκης Α. στο 13^ο Συνέδριο Οικολογικών Οργανώσεων «Σε μια οικολογική σύλληψη του κόσμου η φύση δεν αντιμετωπίζεται ως αντικείμενο της ανθρώπινης δραστηριότητας και εξουσίας. Φύση και άνθρωπος είναι μεν δύο πράγματα ξεχωριστά αλλά στενά δεμένα μεταξύ τους που αλληλο-εξαρτώνται. Ο άνθρωπος είναι μέλος της ζωντανής φύσης και έχει το προνόμιο να δίδει νόημα στη ζωή και στην κοινωνία, να επεμβαίνει και να δρα ή να αλλάζει τη φύση. Η φύση δεν είναι όμως ένα απλό υπόστρωμα, ανενεργές του ανθρώπου, ο αδρανής υποδοχέας ή το περιβάλλον των δραστηριοτήτων του, όπως λένε οι νομικοί. Είναι μέρος ενός οικοσυστήματος, του οποίου οργανικό τμήμα είναι και ο άνθρωπος... Άνθρωπος και φύση τελούν σε σχέση αλληλεξάρτησης οργανικής... Αυτή ακριβώς η αντιμετώπιση του «περιβάλλοντος» ως πανανθρώπινου αγαθού, που κληρονομήθηκε από το παρελθόν, και βιώνεται καθημερινά, ατομικά και συλλογικά, ως κληρονομιά του παρόντος για να μεταβιβαστεί ως αξία διαχρονική και “βιο-οικολογική” στις γενιές του μέλλοντος, μας κάνει να συλλάβουμε νομικά το περιβάλλον ως «κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας».


Σε μία από τις πρώτες αποφάσεις της για θέματα περιβάλλοντος, το **1976**, η **Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου** είχε αποφανθεί κατηγορηματικά ότι κανένα δικαίωμα σχετικό με την προστασία του περιβάλλοντος δεν περιλαμβάνεται μεταξύ των δικαιωμάτων και ελευθεριών που εγγυάται η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Κι αυτό παρότι λίγα χρόνια πριν, το **1972**, η **Διακήρυξη της Στοκχόλμης** για το περιβάλλον και την ανάπτυξη, τόνιζε ότι η απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η ανθρώπινη αξιοπρέπεια προϋποθέτουν την προστασία και τη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος.

4.1. Το σχετικό διεθνές νομοθετικό πλαίσιο & η εφαρμογή του στην Ελλάδα

Πρωτόκολλο του Κιότο

Το 1990, τα Ηνωμένα Έθνη, ανταποκρινόμενα στον προβληματισμό για την αλλαγή του κλίματος εξαιτίας των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων, ξεκίνησαν μια διαδικασία διαπραγματεύσεων που κατέληξε το 1992 στη θέσπιση της **σύμβασης - πλαισίου του ΟΗΕ για την αλλαγή του κλίματος**.

Από τότε που υπογράφηκε η σύμβαση, τα συμβαλλόμενα μέρη συνέχισαν τις διαπραγματεύσεις οι οποίες κατέληξαν στην έγκριση του **πρωτοκόλλου του Κιότο** που πραγματοποιήθηκε στο Κιότο το Δεκέμβριο του **1997**. Ωστόσο, το πρωτόκολλο πήρε την οριστική του μορφή στην έβδομη διάσκεψη των συμβαλλόμενων μερών που πραγματοποιήθηκε στο Μαρακές στα τέλη του **2001**. Το επόμενο βήμα ήταν η επικύρωσή του σε εθνικό επίπεδο.


 **Η Σύνοδος Κορυφής για τον Πλανήτη Γη** πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο του **1992** στο **Ρίο ντε Τζανέιρο** της Βραζιλίας. Επέτρεψε την επεξεργασία πολλών κειμένων, ανάμεσα στα οποία και τη **Διακήρυξη του Ρίο: ένα σύνολο 27 αρχών** οι οποίες εγκρίθηκαν από όλα τα κράτη που συμμετείχαν στο Συνέδριο των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, στο Ρίο ντε Τζανέιρο.

ο Στο Ρίο ντε Τζανέιρο πραγματοποιήθηκε την ίδια περίοδο και **Η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (UNCED)**. Η Διάσκεψη κατέληξε στα ακόλουθα **πέντε** σημαντικά **αποτελέσματα**:

- (1) Διακήρυξη του Ρίο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη,
- (2) Σύμβαση - Πλαίσιο για την Κλιματική Αλλαγή,
- (3) Σύμβαση για τη Βιολογική Ποικιλότητα,
- (4) Ατζέντα 21
- (5) Ανακοίνωση για τις αρχές για την προστασία των Δασών.

ο Επίσης στο Ρίο ντε Τζανέιρο έλαβε χώρα και **η Διάσκεψη για τη Γη (1992)**, όπου 178 κυβερνήσεις καθώς και οι διευθυντές 50 διεθνών εταιρειών – συμπεριλαμβανομένης της Shell– δεσμεύθηκαν να συμβάλουν στην αιεφόρο ανάπτυξη. Για τον σκοπό αυτόν, κατήρτισαν ένα διεθνές πρόγραμμα δράσης, γνωστό ως **Agenda 21**.

Η Ατζέντα 21 ήταν ένα πρόγραμμα δράσης που αφορά κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα με ενδεχόμενες περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Τα Ηνωμένα Έθνη, οι κυβερνήσεις και οι εταιρείες θα έπρεπε να εφαρμόσουν αυτό το πρόγραμμα σε παγκόσμιο, εθνικό και τοπικό επίπεδο.

 Μετά τη Διάσκεψη Κορυφής του Ρίο (1992), ακολούθησε, τον Αύγουστο του 2002, **η Διάσκεψη Κορυφής του Γιохάνεσμπουργκ** στην οποία εκφράστηκε η βούληση δεκάδων χιλιάδων συμμετεχόντων –αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων, εθνικών αποστολών, μη-κυβερνητικών οργανώσεων και πολυεθνικών

επιχειρήσεων– να επικεντρώσουν το ενδιαφέρον τους στις μεγάλες περιβαλλοντικές, κοινωνικές και οικονομικές προκλήσεις του μέλλοντος. Στόχος της Διάσκεψης του Γιοχάνεσμπουργκ ήταν να δοθεί η ευκαιρία στις κυβερνήσεις που συμμετείχαν να εστιάσουν στην πρόοδο που επιτεύχθηκε στο διάστημα που μεσολάβησε από τη Διάσκεψη του Ρίο, να προωθήσουν τη διεθνή συνεργασία και να καθορίσουν συμπληρωματικές δεσμεύσεις για την αειφόρο ανάπτυξη.

Τα κυριότερα θέματα της Διάσκεψης ήταν τα ακόλουθα:

1. Το ενεργειακό πρόβλημα: Δύο δισεκατομμύρια άνθρωποι δεν είχαν παροχή ηλεκτρισμού, ενώ μικρή ήταν η χρησιμοποίηση των καθαρών πηγών ενέργειας: του ήλιου, των κυμάτων και των ανέμων.

2. Το πρόβλημα της ευθύνης των εταιρειών: Οι εθελοντικοί έλεγχοι των μεγάλων επιχειρήσεων δεν φαίνονταν να λειτουργούν. Οι επιδοτήσεις της παραγωγής τροφίμων στις ΗΠΑ και την Ευρώπη έπλητταν τις αναπτυσσόμενες χώρες, που δεν μπορούσαν να αντέξουν στον ανταγωνισμό.

3. Το πρόβλημα της προστασίας του Οικοσυστήματος: Στη διάρκεια της δεκαετίας του '90, τα δάση μειώθηκαν με ρυθμό 90.000 τετραγωνικών χιλιομέτρων τον χρόνο. Τα μισά ποτάμια της Γης ήταν μολυσμένα και 11.00 είδη απειλούνταν με εξαφάνιση.

4. Κατανομή της Βοήθειας: Περίπου 1.2 δισ. άνθρωποι ζούσαν με λιγότερο από 1 ευρώ την ημέρα. Κι όμως, οι πλούσιοι γίνονταν πλουσιότεροι και οι φτωχοί φτωχότεροι.

5. Η παροχή πόσιμου νερού: Περισσότεροι από 1,1 δισ. άνθρωποι εξακολουθούσαν να εξαρτώνται από ... ύποπτο νερό. Σχεδόν 3 δισεκατομμύρια –ο μισός πληθυσμός της Γης– δεν είχαν ικανοποιητικές συνθήκες υγιεινής.

Ως και 30.000 άνθρωποι πέθαιναν κάθε μέρα από ασθένειες που σχετίζονταν με το νερό, ενώ 300 εκατομμύρια άνθρωποι υπέφεραν κάθε χρόνο από οξεία ελονοσία.

6. Η παγκοσμιοποίηση: Αν οι βιομηχανικά ανεπτυγμένες χώρες δεν έπαιρναν μέτρα, θα προκαλούνταν τεράστια οικολογική καταστροφή, οι πηγές ενέργειας θα εξαντλούνταν, μεγάλα τμήματα του παγκόσμιου πληθυσμού θα βυθίζονταν στη φτώχεια, γιατί δεν θα μπορούσαν να επιβιώσουν λόγω του οικονομικού ανταγωνισμού.

«Η Ατζέντα 21» που συνέταξαν το 1992 οι ισχυροί της Γης θα επανέλθει μια δεκαετία αργότερα με τα ίδια θέματα που όχι μόνο δεν αντιμετωπίστηκαν, αλλά,

δυστυχώς, εμφανίζονται οξυμμένα, όπως η καταπολέμηση της φτώχειας, η έλλειψη του νερού, η καταστροφή του περιβάλλοντος και η παγκοσμιοποίηση. Έκθεση του Ο.Η.Ε. (από σελίδα NewScientist, 22 Μαΐου 2002) επισημαίνει: *Μέχρι το έτος 2032, περισσότερο από το 70 τοις εκατό της γήινης επιφάνειας είναι πιθανό “να καταστραφεί, να τεμαχιστεί ή να ενοχληθεί” από πόλεις, δρόμους, ορυχεία και άλλες υποδομές του ανθρώπινου πολιτισμού*, αναφέρει το Global Environment Outlook-3, που δημοσιεύτηκε από το Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα του ΟΗΕ (UNEP).

Βάσει των εκτιμήσεων των επιστημόνων, η ανθρώπινη δραστηριότητα –εάν συνεχίσει με τους σημερινούς ρυθμούς– θα έχει προκαλέσει σε διάστημα 30 ετών την καταστροφή ανεκμετάλλευτης, παρθένας γης, έκτασης μεγαλύτερης από αυτήν που καλύπτει η Βόρειος Αμερική. Παρά μερικά θετικά σημάδια, όπως η μείωση της μόλυνσης του νερού, της τρύπας του όζοντος και της ατμοσφαιρικής ρύπανσης σε μερικές πλούσιες χώρες, τα Η.Ε δηλώνουν ότι υπάρχει μια “σταθερή φθορά στο περιβάλλον, ειδικά στα μεγάλα μέρη του αναπτυσσόμενου κόσμου”.

Υποχρεώσεις για την προστασία σημαντικών περιοχών απορρέουν και από σχετικές διεθνείς συμβάσεις τις οποίες η Ελλάδα έχει κυρώσει. Σύμφωνα με το [Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής](#) η Ελλάδα έχει κυρώσει τις ακόλουθες διεθνείς συμβάσεις και πρωτόκολλα.

1. Για τη διακίνηση και διάθεση επικίνδυνων αποβλήτων → Σύμβαση Βασιλείας (Ελβετία) 1989. Από την Ελλάδα κυρώθηκε το 1994.
2. Περιβαλλοντικές επιπτώσεις σε διασυνοριακά πλαίσια → Σύμβαση Espoo (1991). Από την Ελλάδα κυρώθηκε το 1998.
3. Προστασία και χρήση διασυνοριακών υδάτων και διεθνών λιμνών → Σύμβαση Ελσίνκι (Φιλανδία) 1992. Από την Ελλάδα κυρώθηκε το 1996.
4. Διασυνοριακές επιπτώσεις βιομηχανικών αποβλήτων → Σύμβαση Ελσίνκι (1992). Από την Ελλάδα κυρώθηκε το 1996.
5. Από αέρος διασυνοριακή ρύπανση → Σύμβαση Γενεύης (1979). Από την Ελλάδα κυρώθηκε το 1983.
6. Προστασία θαλάσσιου περιβάλλοντος και παράκτιων περιοχών Μεσογείου → Σύμβαση Βαρκελώνης (1976). Από την Ελλάδα κυρώθηκε το 1978.
7. Μεσογειακό πρωτόκολλο ολοκληρωμένης διαχείρισης παράκτιων περιοχών → Σύμβαση Βαρκελώνης, Μαδρίτη (2008).

8. Προστασία φύσης, χωρίδας και πανίδας:
- α. Υγρότοποι-βιότοποι: Σύμβαση Ραμσάρ (Ιράν) για προστασία των διεθνούς ενδιαφέροντος υγρότοπων ιδίως ως υγροβιότοπων (1971). Από την Ελλάδα κυρώθηκε το 1976.
 - β. Άγρια ζωή: Σύμβαση Βέρνης για διατήρηση άγριας ζωής και φυσικού περιβάλλοντος Ευρώπης (1979). Από την Ελλάδα κυρώθηκε το 1983.
 - γ. Ζώα υπό αιχμαλωσία-κατοικίδια
 - δ. Ειδικές περιοχές υπό προστασία: Συνθήκη για Ανταρκτική (1959). Από την Ελλάδα κυρώθηκε το 1986 και Σύμβαση για προστασία Άλπεων (1991).
 - ε. Εμπόριο ειδών: Σύμβαση CITES για διεθνές εμπόριο άγριων ειδών πανίδας και χλωρίδας που απειλούνται με εξαφάνιση, Ουάσινγκτον (1973). Από την Ελλάδα κυρώθηκε το 1982.

Οι σημαντικότερες από αυτές είναι η **Σύμβαση Ramsar**, η **Σύμβαση της Βαρκελώνης** (Ειδικές Προστατευόμενες Περιοχές), η **διεθνής Σύμβαση της Βέρνης** και η **Σύμβαση για την Παγκόσμια Πολιτιστική Κληρονομιά** (υπό την αιγίδα της UNESCO).

Σύμβαση Ραμσάρ

Ιδιαίτερα σημαντική για την προστασία των **Υγροτόπων Διεθνούς Σημασίας** είναι η **Σύμβαση Ραμσάρ** που υπογράφηκε το 1971 στην πόλη Ραμσάρ του Ιράν. Τέθηκε σε ισχύ τον Δεκέμβριο του 1975 και ήταν η πρώτη Σύμβαση που ασχολήθηκε αποκλειστικά με την προστασία των υγροτόπων. Μέχρι το 2008, πάνω από 1.700 υγρότοποι σε 158 χώρες μέλη έχουν ενταχθεί στον κατάλογο Ραμσάρ, με συνολική έκταση 1,6 εκατ. τετραγωνικά χιλιόμετρα (www.ramsar.org).

Η Ελλάδα ήταν η έβδομη χώρα που υπέγραψε τη Σύμβαση και την πέρασε στην ελληνική νομοθεσία με το ν. 191/74, θεσπίζοντας 11 υγροτοπικές περιοχές που περιλαμβάνονται στον κατάλογο Υγροτόπων Διεθνούς Σημασίας, συγκεκριμένα το Δέλτα Έβρου, το Δέλτα Νέστου, τη Λίμνη Βιστωνίδα, τη Λίμνη Ισμαρίδα και τις Λιμνοθάλασσες της Θράκης, τη Λίμνη Κερκίνη, τις Λίμνες Κορώνεια και Βόλβη, το Δέλτα Αξιού-Λουδία και Αλιάκμονα, τη Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου-Αιτωλικού, τις Λιμνοθάλασσες του Αμβρακικού Κόλπου και τη Λιμνοθάλασσα Κοτύχι-Δάσος

Στροφιλιιάς. Στην Ελλάδα έχουν καταγραφεί συνολικά περίπου 400 αξιόλογοι υγρότοποι.

Σύμβαση της Βαρκελώνης

Η Σύμβαση της Βαρκελώνης ή Σύμβαση για την προστασία της Μεσογείου Θαλάσσης από τη ρύπανση, η οποία υπογράφηκε το 1976 από τις 21 χώρες της Μεσογείου και την ΕΕ, είχε ως σκοπό την ενεργοποίηση και συνεργασία όλων των χωρών της Μεσογείου για την πρόληψη, ελάττωση και καταπολέμηση της θαλάσσιας ρύπανσης. Τροποποιήθηκε το 1995 και μετονομάστηκε σε Σύμβαση για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος και της παράκτιας περιοχής της Μεσογείου, διευρύνοντας τους στόχους και το πεδίο εφαρμογής της, ώστε να περιλαμβάνει και τον παράκτιο χώρο, ενώ επιπλέον εισήχθη η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης της Μεσογείου. Τα επτά πρωτόκολλα της σύμβασης καλούνται να αντιμετωπίσουν συγκεκριμένα περιβαλλοντικά προβλήματα της Μεσογείου και θέτουν το νομικό πλαίσιο λειτουργίας του λεγόμενου Μεσογειακού Σχεδίου Δράσης (Mediterranean Action Plan - MAP).

Μέσω του MAP, το οποίο εδρεύει στην Αθήνα, τα συμβεβλημένα μέρη της Σύμβασης της Βαρκελώνης και των πρωτοκόλλων της είναι αποφασισμένα να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της προστασίας του θαλάσσιου και παράκτιου περιβάλλοντος προωθώντας ταυτόχρονα περιφερειακά και εθνικά σχέδια για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης.

Σύμβαση της Βέρνης για τη διατήρηση της άγριας ζωής

Με πρωτοβουλία του Συμβουλίου της Ευρώπης καταρτίστηκε η Σύμβαση για τη διατήρηση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης, η οποία υπογράφηκε στη Βέρνη της Ελβετίας το 1979 και τέθηκε σε ισχύ το 1981. Η Σύμβαση της Βέρνης ήταν πρωτοπόρος για την προστασία των ειδών και των οικοτόπων τους στην Ευρώπη και αποτέλεσε τη βάση για τη δημιουργία της Οδηγίας 92/43ΕΟΚ για τους οικοτόπους. Η Σύμβαση αυτή κυρώθηκε από την Ελλάδα το 1983 με το ν. 1335/1983.

Σκοπός της είναι η διατήρηση των ειδών άγριας χλωρίδας και πανίδας της Ευρώπης, ιδίως εκείνων που απειλούνται με εξαφάνιση, καθώς επίσης η διατήρηση των φυσικών οικοτόπων των ειδών αυτών.

Παρά την ύπαρξη μηχανισμών παρακολούθησης της συμμόρφωσης των κρατών μερών, οι πιέσεις που μπορούν να ασκήσουν οι περιβαλλοντικές συμβάσεις είναι περιορισμένες, καθώς οι διεθνείς σχέσεις συνεχίζουν να βασίζονται στην έννοια της εθνικής κυριαρχίας. Όμως τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο ΕΕ υπάρχει μία γενική τοποθέτηση υπέρ της συμμόρφωσης με τις διεθνείς απαιτήσεις.

4.2 Κοινοτική περιβαλλοντική νομοθεσία

Η προστασία του περιβάλλοντος και η ενσωμάτωσή του στις επί μέρους πολιτικές αποτελεί βασική υποχρέωση των κρατών μελών της ΕΕ βάσει του άρθρου 2 της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Στο άρθρο αναφέρεται μεταξύ άλλων ότι *«η Κοινότητα έχει ως αποστολή να προάγει την αρμονική, ισόρροπη, και αειφόρο ανάπτυξη, (...) υψηλό επίπεδο προστασία και βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος...»*. Επίσης, στο άρθρο 6 της Συνθήκης καθορίζεται ότι *«οι απαιτήσεις της περιβαλλοντικής προστασίας πρέπει να ενταχθούν στον καθορισμό και την εφαρμογή των κοινοτικών πολιτικών και δράσεων (...) ιδίως προκειμένου να προωθηθεί η αειφόρος ανάπτυξη»*.

Παράλληλα, η κοινοτική νομοθεσία αποτελείται από οδηγίες και κανονισμούς που διέπουν κρίσιμα ζητήματα όπως το φυσικό περιβάλλον, οι υδάτινοι πόροι, η ατμοσφαιρική ρύπανση, η κλιματική αλλαγή, ο θόρυβος, τα απόβλητα, τα χημικά, οι μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων, το δικαίωμα πρόσβασης στην περιβαλλοντική πληροφόρηση και η βιομηχανική ρύπανση. Η δικαιοδοσία της ΕΕ για τη δημιουργία περιβαλλοντικής νομοθεσίας προκύπτει από τα άρθρα 174-176 της Συνθήκης για την ΕΕ.

Η ευρωπαϊκή περιβαλλοντική νομοθεσία αποτελεί ένα από τα πλέον δυναμικά και σύγχρονα συστήματα για την προστασία του περιβάλλοντος σε παγκόσμιο επίπεδο. Η Ελλάδα έχει υποχρέωση όχι μόνο να ενσωματώνει στο εθνικό της δίκαιο και να εφαρμόζει τις Ευρωπαϊκές Οδηγίες, αλλά και να συμμετέχει ενεργά σε όλες τις διαδικασίες για την περαιτέρω νομική και θεσμική ενίσχυση της προστασίας του περιβάλλοντος.

4.3. Εθνική νομοθεσία

Η προστασία του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα του 1975/86 (άρθρο 24) και τυποποιεί με σαφήνεια μια σειρά ατομικών, κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων, καθώς και ένα σύνολο αρχών που του προσδίδουν ένα κοινωνικό χαρακτήρα. Στην πρώτη παράγραφο του άρθρου αναφέρεται πως *«η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους. Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας...»*.

Πέραν του άρθρου 24, βασικός νόμος-πλαίσιο *«για την προστασία του περιβάλλοντος»* είναι ο 1650/1986, ο οποίος ορίζει την προστασία του περιβάλλοντος ως απαραίτητη προϋπόθεση *«ώστε ο άνθρωπος, ως άτομο και ως μέλος του κοινωνικού συνόλου, να ζει σε ένα υψηλής ποιότητας περιβάλλον μέσα στο οποίο προστατεύεται η υγεία του και ευνοείται η ανάπτυξη της προσωπικότητάς του»* αλλά και ως *«θεμελιώδες και αναπόσπαστο μέρος της πολιτιστικής και αναπτυξιακής διαδικασίας και πολιτικής»*. Στη σχετική παράγραφο του νόμου για την *«προστασία της φύσης και του τοπίου»*, ορίζεται ότι *«η φύση και το τοπίο προστατεύονται και διατηρούνται, ώστε να διασφαλίζονται οι φυσικές διεργασίες, η αποδοτικότητα των φυσικών πόρων, η ισορροπία και η εξέλιξη των οικοσυστημάτων, καθώς και η ποικιλομορφία, η ιδιαιτερότητα ή η μοναδικότητά τους»*.

Τα όργανα της πολιτείας υποχρεούνται να παίρνουν τα κατάλληλα μέτρα, προληπτικά και κατασταλτικά, στο πλαίσιο της βιώσιμης-αειφόρου ανάπτυξης (το πρότυπο ανάπτυξης που δεν εξαντλεί τους φυσικούς πόρους του πλανήτη, αλλά γίνεται με γνώμονα τη διατήρησή τους και στο μέλλον, όπως ορίστηκε στη διεθνή Συνδιάσκεψη του Ρίο, Βραζιλία, 1992). Ο πολίτης έχει την υποχρέωση να σέβεται και να προστατεύει το περιβάλλον. Το «περιβάλλον» θα πρέπει να προσληφθεί ως αξία αντικειμενική της κοινωνικής συμβίωσης και επιβίωσης, όχι μόνο των παρουσών γενεών αλλά και των μελλουσών, η οποία δεν συνεπάγεται ως αξία μόνο δικαιώματα αλλά ευθύνες ή καθήκοντα.

Ωστόσο, το φυσικό και το πολιτισμικό περιβάλλον καθημερινά υποβαθμίζεται (καταστροφή δασών, μόλυνση θαλασσών, ποταμών, λιμνών, εξαφάνιση ειδών του ζωικού και φυτικού βασιλείου, ρύπανση της ατμόσφαιρας, καταστροφή μνημείων πολιτισμικής κληρονομιάς). Το σημαντικό είναι ο άνθρωπος να αποκτήσει *περιβαλλοντική συνείδηση*. Για τον λόγο αυτόν έχουν ενταχθεί και τα προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στα σχολεία με στόχο να γνωρίσει ο μαθητής το φυσικό περιβάλλον, να ευαισθητοποιηθεί για τα περιβαλλοντικά προβλήματα (φαινόμενο του θερμοκηπίου, καταστροφή δασικού πλούτου, είδη υπό εξαφάνιση κτλ.) και να δραστηριοποιηθεί για την αναζήτηση λύσεων και την προστασία του περιβάλλοντος.

5. Προστατευόμενες περιοχές

Σύμφωνα με τη Σύμβαση για τη Βιοποικιλότητα, ο όρος προστατευόμενες περιοχές αναφέρεται σε: *«καθορισμένες γεωγραφικές περιοχές οι οποίες ιδρύονται και η διαχείρισή τους γίνεται με σκοπό την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων προστασίας και διατήρησής τους»*, ενώ σύμφωνα με τη Διεθνή Ένωση για τη Διατήρηση της Φύσης (IUCN) ορίζονται ως: *«χερσαίες ή θαλάσσιες περιοχές οι οποίες ιδρύονται με σκοπό την προστασία και διατήρηση της βιοποικιλότητας και των φυσικών και πολιτισμικών αξιών τους, των οποίων η διαχείριση επιτυγχάνεται με νομικά μέσα ή άλλους αποτελεσματικούς τρόπους»*.

Κύριοι στόχοι ίδρυσης των προστατευόμενων περιοχών περιλαμβάνονται:

- ❖ η διατήρηση και προστασία σημαντικών ειδών πανίδας και χλωρίδας και των ενδιαιτημάτων τους,
- ❖ η διατήρηση της γενετικής βιοποικιλότητας (γενετικά αποθέματα),
- ❖ η προώθηση της επιστημονικής έρευνας,
- ❖ η διατήρηση των φυσικών, παραδοσιακών και πολιτισμικών χαρακτηριστικών,
- ❖ η εκπαίδευση, η αναψυχή και η ανάπτυξη του βιώσιμου τουρισμού,
- ❖ η αειφορική διαχείριση των φυσικών πόρων,

- ❖ η διατήρηση μια σειράς λειτουργιών που επιτελούνται στο φυσικό περιβάλλον και είναι απαραίτητες για τη διατήρηση της ζωής πάνω στη γη.

5.1. Κατηγορίες προστατευόμενων περιοχών

Τα τελευταία πενήντα και πλέον χρόνια η IUCN πρωτοστατεί μέσω της επιτροπής της για τα εθνικά πάρκα και τις προστατευόμενες περιοχές, η οποία δίνει κατευθύνσεις για μια ενιαία κατηγοριοποίηση των προστατευόμενων περιοχών.

Ήδη από το 1969, η IUCN στη Γενική Συνέλευσή της προσδιόρισε τον όρο «**Εθνικό Πάρκο**» από τον οποίο και προέκυψε ένα πρώτο σύστημα κατηγοριοποίησης, προτάσσοντας δέκα κατηγορίες προστατευόμενων περιοχών, συγκεκριμένα:

- ❖ Καταφύγια επιστημονικής έρευνας, Περιοχές αυστηρής προστασίας (Scientific Reserve, Strict Nature Reserve)
- ❖ Εθνικά πάρκα (National Park)
- ❖ Μνημεία της φύσης ή χαρακτηριστικά σημεία της φύσης (Natural Monument, Natural Landmark)
- ❖ Περιοχές προστασίας της φύσης, Περιοχές Διαχείρισης της φύσης, Καταφύγια άγριας ζωής (Nature Conservation Reserve, Managed Nature Reserve, Wildlife Sanctuary)
- ❖ Προστατευόμενα τοπία (Protected Landscape)
- ❖ Περιοχές αποθεμάτων φυσικών πόρων (Resource Reserve)
- ❖ Περιοχές φυσικών βιοτόπων, Περιοχές ανθρωπολογικού ενδιαφέροντος (Natural Biotic Area, Anthropological Reserve)
- ❖ Περιοχές διαχείρισης πολλαπλών σκοπών, Περιοχές διαχειριζόμενων φυσικών πόρων (Multiple Use Management Area, Managed Resource Area)
- ❖ Αποθέματα βιόσφαιρας (Biosphere Reserve)
- ❖ Περιοχές παγκόσμιας φυσικής κληρονομιάς (World Natural Heritage Site).

Το σύστημα αυτό χρησιμοποιήθηκε ευρύτατα και αποτέλεσε τη βάση για τον Κατάλογο του ΟΗΕ για τα Εθνικά Πάρκα και τις Προστατευόμενες Περιοχές. Παρ' όλα αυτά, μερικά χρόνια αργότερα, το σύστημα του 1978 αναθεωρήθηκε (1984 - 1994) με αποτέλεσμα να διατηρηθούν οι πρώτες πέντε κατηγορίες του 1978 και να καταργηθούν οι υπόλοιπες.

Συγκεκριμένα:

- ❖ **Περιοχές απολύτου προστασίας** για την προώθηση της επιστημονικής έρευνας
- ❖ **Περιοχές άγριας ζωής**, όπου η προστασία της άγριας ζωής είναι ο κύριος διαχειριστικός στόχος
- ❖ **Εθνικά πάρκα**, για την προστασία και διατήρηση των φυσικών οικοσυστημάτων
- ❖ **Φυσικά μνημεία**, για την προστασία και διατήρηση συγκεκριμένων φυσικών χαρακτηριστικών
- ❖ **Περιοχές προστασίας συγκεκριμένων ειδών, ή οικοσυστημάτων**
- ❖ **Χερσαίες και θαλάσσιες προστατευόμενες περιοχές**
- ❖ **Προστατευόμενες περιοχές για τη διαχείριση φυσικών πόρων.**

5.2. Νομοθετικό πλαίσιο

Ο πρώτος ειδικός νόμος που αναφέρεται στην προστασία της φύσης στην Ελλάδα ψηφίστηκε το 1937 (ν. 856/1937). Ο νόμος αυτός προέβλεπε την ίδρυση μέχρι πέντε «Εθνικών Δρυμών» σε ολόκληρη την ηπειρωτική χώρα με σκοπό την προστασία της χλωρίδας, τη βελτίωση και αύξηση της πανίδας, τη διατήρηση των γεωμορφολογικών σχηματισμών, την προστασία των φυσικών καλλονών, την ανάπτυξη του τουρισμού και τη διενέργεια επιστημονικών και δασικών ερευνών.

Ως **εθνικοί δρυμοί** ορίζονται δασικές περιοχές οι οποίες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον από άποψη διατήρησης της άγριας χλωρίδας και πανίδας, των γεωμορφολογικών σχηματισμών, του υπεδάφους, της ατμόσφαιρας, των υδάτων και γενικώς του φυσικού περιβάλλοντός τους και των οποίων επιβάλλεται η προστασία, η διατήρηση και η βελτίωση της σύνθεσης, της μορφής και των φυσικών αξιών τους, για αισθητική, ψυχική και υγιεινή απόλαυση και ανάπτυξη του τουρισμού, καθώς και για τη διενέργεια πάσης φύσεως επιστημονικών ερευνών. Στη χώρα μας υπάρχουν σήμερα 10 εθνικοί δρυμοί.

Ως **αισθητικά δάση** ορίζονται φυσικά ή τεχνητά (προερχόμενα από αναδάσωση) δάση τα οποία βρίσκονται κοντά σε πόλεις και προστατεύονται με στόχο κυρίως την αναψυχή των πολιτών. Στην Ελλάδα 19 περιοχές έχουν χαρακτηριστεί μέχρι σήμερα ως αισθητικά δάση.

Ως **διατηρητέα μνημεία της φύσης** κηρύσσονται εκτάσεις, δημόσιες ή μη, που παρουσιάζουν παλαιοντολογικό, γεωμορφολογικό και ιστορικό ενδιαφέρον, μεμονωμένα δέντρα ή συστάδες δέντρων ή και σπάνια είδη φυτών με ιδιαίτερη βοτανική, οικολογική, φυτογεωγραφική, αισθητική ή ιστορική και πολιτισμική αξία. Σήμερα υπάρχουν στην Ελλάδα 51 τέτοια Μνημεία.

Ως **καταφύγια θηραμάτων και άγριας ζωής** χαρακτηρίζονται περιοχές με στόχο την προστασία και διάσωση του φυσικού περιβάλλοντος και τη διατήρηση, ανάπτυξη και εκμετάλλευση του θηραματικού πλούτου της χώρας. Σήμερα, 585 περιοχές έχουν κηρυχθεί ως καταφύγια. Υπάρχουν επίσης 7 **ελεγχόμενες κυνηγετικές περιοχές**, και 21 **κρατικά εκτροφεία θηραμάτων**.

5.3. Το σχετικό ευρωπαϊκό νομοθετικό πλαίσιο & η εφαρμογή του στην Ελλάδα

Το νομοθετικό πλαίσιο που διέπει την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και ιδιαίτερα της βιοποικιλότητας στην ΕΕ είναι αρκετά πλούσιο. Ευρωπαϊκές Οδηγίες οι οποίες στοχεύουν στην προστασία ειδών της άγριας πανίδας και χλωρίδας και στην προστασία των οικοσυστημάτων και έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα για τις χώρες και επομένως και την Ελλάδα είναι η **Οδηγία για τη διατήρηση των άγριων πτηνών (79/409/ΕΟΚ)** και η **Οδηγία για τη διατήρηση των οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας (92/43/ΕΟΚ)**. Οι εν λόγω Οδηγίες προβλέπουν αυστηρές νομικές υποχρεώσεις των κρατών μελών, ενώ υπεύθυνη για τη συνεχή επίβλεψη της εφαρμογής τους είναι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Οι Οδηγίες αυτές έχουν ενσωματωθεί στην εθνική νομοθεσία της Ελλάδας και εφαρμόζονται παράλληλα με τη σειρά των νομοθετημάτων που αναφέρθηκαν προηγουμένως.

Συγκεκριμένα:

Η Οδηγία 79/409/ΕΟΚ, η οποία υιοθετήθηκε το 1979, καλεί τα κράτη μέλη να διατηρήσουν και να προστατεύσουν όχι μόνο τους πληθυσμούς αγρίων πουλιών που ζουν εκ φύσεως σε άγρια κατάσταση αλλά και να διασφαλίσουν επαρκή έκταση για να επιτευχθεί η προστασία τους.

Επίσης, ο κίνδυνος εξαφάνισης πολλών ειδών και υποβάθμισης πολλών οικοσυστημάτων οδήγησε στην έκδοση της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ με σκοπό να συμβάλει στην προστασία της βιολογικής ποικιλότητας, μέσω της διατήρησης των φυσικών οικοτόπων, καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας στο ευρωπαϊκό

έδαφος και να επιβάλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να χαρακτηρίζουν περιοχές ως Τόπους Κοινοτικής Σημασίας - ΤΚΣ και Ειδικές Ζώνες Διατήρησης - ΕΖΔ και να προστατεύουν διάφορα είδη που παρατίθενται σε καταλόγους.

5.4. Το Δίκτυο Natura 2000

Με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ δημιουργήθηκε επίσης το **Ευρωπαϊκό Δίκτυο Προστατευόμενων Περιοχών Φύση 2000** (Natura 2000). Πρόκειται για ένα δίκτυο φυσικών και ημιφυσικών περιοχών που το κάθε κράτος μέλος και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναγνωρίζουν ως σημαντικές για τα είδη χλωρίδας, πανίδας και τα ενδιαυτήματά τους και περιλαμβάνει δύο κατηγορίες προστατευόμενων περιοχών: Τις **Ζώνες Ειδικής Προστασίας - ΖΕΠ** και τους **Τόπους Κοινοτικής Σημασίας - ΤΚΣ** όπως ορίζονται στην Οδηγία 92/43/ΕΟΚ.

Περιοχές Natura 2000 στην Ελλάδα

Το δίκτυο Natura 2000 στην Ελλάδα απαρτίζεται σήμερα από **239** περιοχές που έχουν χαρακτηριστεί ως **Τόποι Κοινοτικής Σημασίας - ΤΚΣ** και **163** περιοχές που έχουν χαρακτηριστεί ως **Ζώνες Ειδικής Προστασίας - ΖΕΠ**. Οι περιοχές αυτές, αν ληφθούν υπόψη οι αλληλεπικαλύψεις που παρουσιάζουν, καταλαμβάνουν έκταση περίπου 3,4 εκατ. εκτάρια, από τα οποία τα 2,8 είναι χερσαία και τα 0,6 θαλάσσια έκταση.

Με το νόμο 3044/2002 ιδρύθηκαν 25 Περιοχές Προστασίας με ταυτόχρονη ίδρυση Φορέων Διαχείρισης (ΦΔ). Συγκεκριμένα οι περιοχές αυτές είναι:

- ✓ Δέλτα Έβρου
- ✓ Δάσος Δαδιάς
- ✓ Λίμνη Κερκίνης
- ✓ Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου
- ✓ Δέλτα Αξιού - Λουδία – Αλιάκμονα
- ✓ Λίμνες Κορώνειας – Βόλβης
- ✓ Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Αλοννήσου Β. Σποράδων
- ✓ Δέλτα Νέστου - Βιστωνίδας – Ισμαρίδας
- ✓ Όρος Πάρνωνας και υγρότοπος Μουστου
- ✓ Λίμνη Παμβώτιδα Ιωαννίνων

- ✓ Υγρότοποι Αμβρακικού
- ✓ Υγρότοποι Κοτυχίου – Στροφιλιάς
- ✓ Εθνικοί Δρυμοί Βίκου-Αώου και Πίνδου
- ✓ Εθνικός Δρυμός Πρεσπών
- ✓ Εθνικός Δρυμός Αίνου
- ✓ Εθνικός Δρυμός Ολύμπου
- ✓ Εθνικός Δρυμός Σαμαριάς
- ✓ Εθνικός Δρυμός Παρνασσού
- ✓ Εθνικός Δρυμός Πάρνηθας
- ✓ Εθνικός Δρυμός Οίτης, Στενών και εκβολών Καλαμά
- ✓ Χελμός - Φαράγγι Βουραϊκού
- ✓ Οροσειρά Ροδόπη
- ✓ Κάρπαθος – Σαρία
- ✓ Κάρλα – Μαυροβούνι
- ✓ Κεφαλόβρυσο Βελεστίνου

οι οποίοι και προστέθηκαν στους δύο Φορείς Διαχείρισης, που είχαν ιδρυθεί με παλαιότερα προεδρικά διατάγματα

- ✓ του Εθνικού Θαλασσίου Πάρκου Ζακύνθου, και
- ✓ του Εθνικού Πάρκου Σχινιά.

6. Περιοχές Natura 2000 Νομού Ιωαννίνων

6.1. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του Εθνικού Πάρκου Πίνδου

Η οροσειρά της Πίνδου, με μήκος 230 χιλιόμετρα και πλάτος 70 χιλ. αποτελεί την κατάληξη του τόξου των Άλπεων στη Ελλάδα. Η Β. Πίνδος, εμφανίζει έναν από τους υψηλότερους δείκτες ποικιλότητας τύπων οικοτόπων στην ορεινή Ελλάδα.

Το Εθνικό Πάρκο της Βόρειας Πίνδου ιδρύθηκε το 2005 με την ΚΥΑ 23069/ΦΕΚ 639 (14/6/2005). Βρίσκεται στη βορειοδυτική Ελλάδα στα όρια των Νομών Ιωαννίνων και Γρεβενών. Έχει έκταση 1.969.741 στρέμματα και αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα χερσαία Εθνικά Πάρκα της χώρας μας.

Περιλαμβάνει δύο Εθνικούς Δρυμούς: του Βίκου - Αώου (1973) και της Πίνδου (Βάλια Κάλντα) (1966), καθώς και τη μεταξύ τους γεωγραφική περιοχή. Με τη δημιουργία και λειτουργία του Εθνικού Πάρκου και την προοπτική εφαρμογής

συγκεκριμένων διαχειριστικών μέτρων, αναμένεται να διασφαλιστεί η οικολογική αξία της περιοχής.

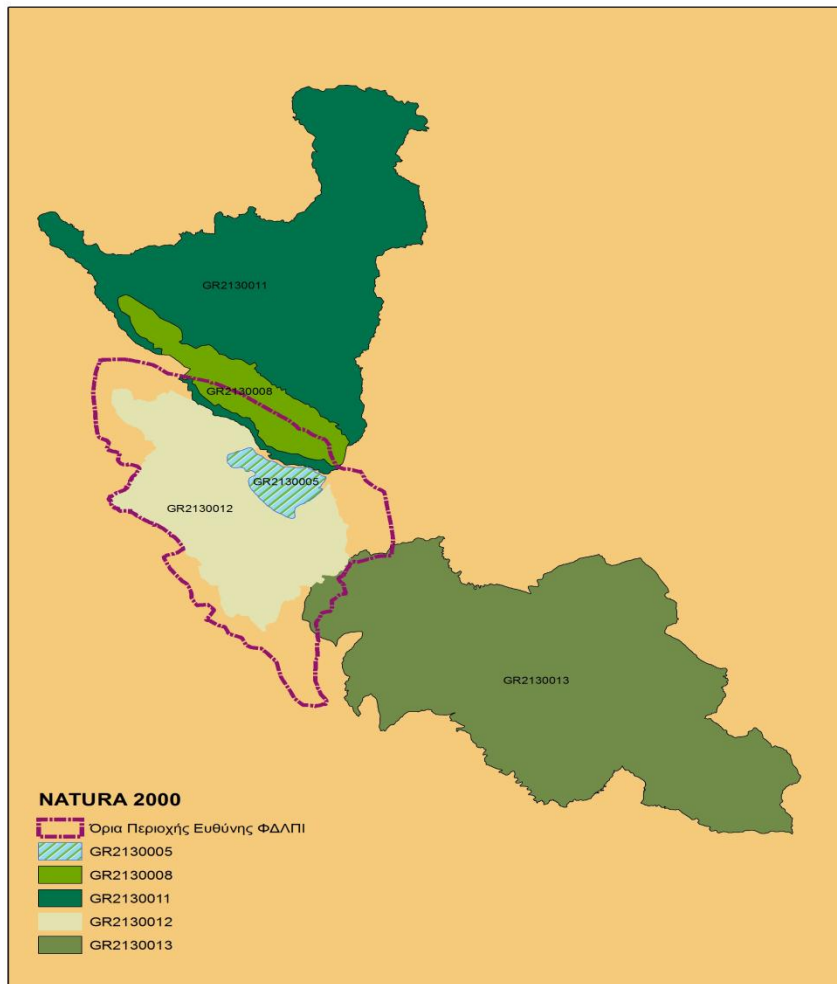
Εντός του Πάρκου οριοθετούνται δύο ζώνες προστασίας και μία περιφερειακή ρυθμιστική ζώνη, με στόχο τη διασφάλιση της βιωσιμότητας των φυσικών πόρων της περιοχής¹. Σύμφωνα με το ΥΠΕΧΩΔΕ, η ΚΥΑ για την ίδρυση του Εθνικού Πάρκου Β. Πίνδου «έχει στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων εντός του Πάρκου, χωρίς να πλήττεται καμία από τις καθημερινές τους δραστηριότητες. Με την απόφαση προωθούνται τα μικρά τουριστικά καταλύματα, τα ορειβατικά καταφύγια, τα τοπικά προϊόντα και, γενικά, η ανάπτυξη με σεβασμό στο περιβάλλον. Στο πλαίσιο αυτό, μέσα από τα Προγράμματα του Γ' ΚΠΣ, εγκρίθηκαν ήδη αρκετές προτάσεις, για κατασκευή αγροτουριστικών μονάδων.» (Καλογιάννης Σ., 2005)

Συνολικά, στο Εθνικό Πάρκο της Βόρειας Πίνδου περιλαμβάνονται 11 περιοχές που ανήκουν στο Δίκτυο NATURA 2000. Από αυτές οι έξι ανήκουν εξ ολοκλήρου στο Εθνικό Πάρκο, ενώ οι υπόλοιπες πέντε κατά ένα μέρος τους. Επίσης στο Εθνικό Πάρκο περιλαμβάνεται μια περιοχή που είναι χαρακτηρισμένη ως Τοπίο Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους.

Οι περιοχές αυτές είναι οι εξής:

- α. Εθνικός Δρυμός Βίκου-Αώου,
 - β. Εθνικός Δρυμός Πίνδου (Βάλια Κάλντα), (ευρύτερη περιοχή),
 - γ. Όρος Τύμφη (Γκαμήλα),
 - δ. Κορυφές Όρους Σμόλικας,
 - ε. Όρος Βασιλίτσα,
 - στ. Κεντρικό Τμήμα Ζαγορίου,
 - ζ. Όρος Μιτσικέλι,
 - η. Περιοχή Μετσόβου (Ανήλιο-Κατάρα),
 - θ. Όρη Όρλιακας και Τσούργιακας,
 - ι. Βάλια Κάλντα και Τεχνητή Λίμνη Αώου,
 - κ. Κέντρικό Ζαγόρι και ανατολικό όρος Μιτσικέλι,
- ενώ Τοπίο ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους έχει χαρακτηριστεί το Όρος Όρλιακας

¹ http://news.kathimerini.gr/4dcgi/w_articles_ell_220912_06/02/2005_132947



Στο Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου υπάρχουν 30 τύποι οικοτόπων, από τους οποίους πέντε χαρακτηρίζονται από υψηλή οικολογική αξία και σπανιότητα σε ευρωπαϊκό επίπεδο, σύμφωνα με τα κριτήρια αξιολόγησης της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ περί διατήρησης οικοτόπων και ειδών, δηλαδή αποτελούν τύπους οικοτόπων προτεραιότητας.

Την 1η Οκτωβρίου 2010 η ευρύτερη περιοχή του Βίκου - Αώου εξαιτίας της μεγάλης γεωλογικής και γεωμορφολογικής της αξίας χαρακτηρίστηκε ως **Γεωπάρκο Βίκου - Αώου** και εντάχθηκε στο **Ευρωπαϊκό Δίκτυο Γεωπάρκων της UNESCO**. Αποτελεί πλέον το 4ο αναγνωρισμένο Γεωπάρκο της Ελλάδας - τα υπόλοιπα τρία είναι: το Απολιθωμένο δάσος Λέσβου, ο Χελμός - Βουραϊκός και ο Ψηλορείτης.

Σκοπός της ίδρυσης είναι η ανάδειξη, προβολή και προστασία του Γεωπάρκου, ως γεωλογικό μνημείο της φύσης, παράλληλα με την ανάδειξη του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος της περιοχής. Στόχος είναι επίσης να αποτελέσει

ένα επιπρόσθετο πόλο έλξης επισκεπτών στα μοναδικά και σπάνια γεωλογικά και γεωμορφολογικά μνημεία του Γεωπάρκου Βίκου - Αώου.

Στο Εθνικό Πάρκο της Βόρειας Πίνδου απαντώνται:

- πάνω από 1.800 είδη φυτών.
- περί τα 60 είδη θηλαστικών.
- 30 είδη ερπετών
- 14 είδη αμφιβίων
- 166 είδη πουλιών
- Στα ποτάμια και τα ρέματα του Εθνικού Πάρκου ζουν 17 είδη ψαριών.

Στο μεγαλύτερο τμήμα της, η Βόρεια Πίνδος προστατεύεται ήδη με βάση το εθνικό, κοινοτικό ή διεθνές δίκαιο, καθώς περιλαμβάνει επίσης και δύο Ζώνες Ειδικής Προστασίας της ορνιθοπανίδας, έντεκα καταφύγια άγριας ζωής, εξήντα τέσσερις παραδοσιακούς οικισμούς, πλήθος κηρυγμένων μνημείων, κυρίως βυζαντινών και μεταβυζαντινών, και αμέτρητα πέτρινα τοξωτά γεφύρια. Παράλληλα, είναι ένας τόπος πλούσιος σε υδάτινους πόρους. Από εδώ πηγάζουν ο Αώος, ο Βοϊδομάτης, ο Βενέτικος, ενώ σημαντική έκταση καταλαμβάνουν οι λεκάνες απορροής του Μετσοβίτικου, του Βάρδα και του Ζαγορίτικου, παραποτάμων του Αράχθου. Παρ' όλα αυτά, ήταν και είναι φανερή η απουσία ενός ενοποιημένου συστήματος διαχείρισης και λειτουργίας που θα προστατεύει αλλά και θα αναδεικνύει αποτελεσματικά την περιοχή.

6.2. Εθνικός Δρυμός Βίκου-Αώου

Ο Εθνικός Δρυμός Βίκου-Αώου στο Ζαγόρι της Ηπείρου ανακηρύχτηκε επίσημα εθνικός δρυμός το 1973 και συνορεύει βορειοανατολικά με τον Εθνικό Δρυμό Πίνδου-Βάλλια Κάλντα. Η περιοχή διακρίνεται για τις έντονες εναλλαγές στο φυσικό τοπίο. Η περιοχή Βίκου-Αώου περιλαμβάνει το φαράγγι του Βίκου που αποτελεί και τον πυρήνα του δρυμού, ένα τμήμα της οροσειράς της Τύμφης, την χαράδρα του Αώου, καθώς και μία σειρά από παραδοσιακά διατηρημένους οικισμούς. Έχει ονομαστεί και «Δρυμός των μεγάλων κορυφών», λόγω των απότομων και υψηλών κορυφών της περιοχής, με υψηλότερη αυτήν της Γκαμίλας (2.497μ.) στην Τύμφη. Έχει έκταση 122.250 στρεμμάτων, από τα οποία τα 34.120 είναι ο κύριος πυρήνας του. Η περιοχή περιλαμβάνει ένα εξαιρετικά σπάνιο και ευαίσθητο οικοσύστημα,

αυτός είναι και ο λόγος που δεν επιτρέπεται καμία ανθρώπινη δραστηριότητα, εκτός από αυτές που σχετίζονται με την περιήγηση και την αναψυχή κατά τη διάρκεια της ημέρας.

Το φαράγγι του Βίκου

Στο φαράγγι έχουν εντοπισθεί ίχνη ανθρώπινης δραστηριότητας από το 40.000 π.Χ. Το φαράγγι, που δημιουργήθηκε από έντονες γεωλογικές ανακατατάξεις, είναι υδατογενές, εκτείνεται σε μήκος 12 χιλιομέτρων και έχει καταγραφεί στο βιβλίο Γκίνες ως το φαράγγι με το μικρότερο άνοιγμα παγκοσμίως, καθώς με βάθος άνω των 1.000 μέτρων είναι το βαθύτερο φαράγγι του πλανήτη.

Το Φαράγγι του Βίκου αποτελεί μία από τις πιο δημοφιλείς διαδρομές περιηγητών. Στην περιοχή απαγορεύεται αυστηρά οποιαδήποτε ανθρώπινη δραστηριότητα έχει σχέση με την κτηνοτροφία και την υλοτομία. Ο περιηγητής μπορεί να επισκεφτεί και τη Μονή της Αγίας Παρασκευής, που βρίσκεται ακριβώς στο χείλος του γκρεμού και είναι κτισμένη το 1413.

Χαράδρα Αώου

Ο ποταμός Αώος στο βόρειο τμήμα του δρυμού, διασχίζει ιδιαίτερα πυκνή βλάστηση. Στο ύψος του καταράκτη του Γράβου βρίσκεται η ιστορική Μονή Στομίου, κτισμένη το 1774. Χαρακτηριστική, επίσης είναι η μεγάλη μονότοξη γέφυρα του Αώου (1780), η οποία σηματοδοτεί και το βόρειο σύνορο του Δρυμού.

Εθνικός Δρυμός Τύμφης

Στην περιοχή της Τύμφης βρίσκεται πλήθος λιμνών διαφόρων μεγεθών. Η "μυθική" Δρακολίμνη είναι η μεγαλύτερη λίμνη του εθνικού δρυμού, σε υψόμετρο 2.050 μέτρα. Είναι μια *αλπική* λίμνη η οποία οφείλει την ύπαρξη της στους παγετώνες που υπήρχαν στη περιοχή πριν από 10.000 χρόνια. Το όνομά της το έχει πάρει από τοπικό θρύλο.

Το ορειβατικό καταφύγιο Τύμφης βρίσκεται σε ύψος 1950 μέτρων, κάτω και βόρεια της κορυφής της Αστράκας. Πλούσιοι Ζαγορίσιοι προσέφεραν μεγάλα ποσά για κοινωφελή έργα και για το κτίσιμο των περίφημων γεφυριών που στολίζουν το φυσικό περιβάλλον του δρυμού, στα ποτάμια και στις χαράδρες της περιοχής. Από

το περίτεχνα δομημένα πέτρινα τοξωτά γεφύρια ενδεικτικά είναι αυτό το Κόκκορου και του Πλακίδα (ή Καλογερίκο), που είναι και το μοναδικό τρίτοξο. Εκτός από τα γεφύρια, διάσπαρτοι είναι οι παλιοί νερόμυλοι καθώς και τα μοναστήρια, όπως αυτό του Άγιου Ιωάννη Ρογκοβού, χτισμένο το 1024, κοντά στο χωριό Τσεπέλοβο, στην χαράδρα Βικάκη (δηλ. του μικρού Βίκου).

Σε όλα τα σημεία του εθνικού δρυμού εναλλάσσεται το πράσινο της πυκνής βλάστησης με το γκρίζο των απότομων γκρεμών:

- Έχουν καταγραφεί πάνω από 1.700 είδη και υποείδη φυτικών ειδών.
- Τουλάχιστον 50 είδη δασικών δέντρων και θάμνων έχουν καταγραφεί στα όρια του Δρυμού.
- Στην πανίδα του δρυμού περιλαμβάνονται 24 είδη θηλαστικών, πολλά από τα οποία είναι υπό εξαφάνιση.
- Επίσης διαβιούν 133 είδη πτηνών.
- Ορισμένα είδη ψαριών.

Εθνικό Πάρκο Πίνδου (Βάλια Κάλντα)

Βάλια Κάλντα σημαίνει ζεστή κοιλάδα στα βλάχικα, ονομάστηκε «ζεστή», κατ' ευφημισμό, επειδή έχει 10-15 βαθμούς χαμηλότερη θερμοκρασία από τα βουνά γύρω της και αποτελεί μια από τις πιο κρύες και υγρές περιοχές της Ελλάδας. Το Εθνικό Πάρκο Πίνδου–Βάλια Κάλντα ιδρύθηκε το 1966 (Έκταση πυρήνα: 3.393 εκτ., Έκταση περιφερειακής ζώνης: 3.534 εκτ.), προκειμένου να προστατευθούν τα αιωνόβια ρόμπολα και μαυρόπευκα, πολλά από τα οποία ήταν ηλικίας άνω των 300 ετών. Ο πυρήνας του πάρκου έχει χαρακτηριστεί ως Βιογενετικό Απόθεμα². Περιφερειακά του Δρυμού βρίσκονται τα χωριά: Βωβούσα, Περιβόλι, Κρανιά, Μηλιά, Φλαμπουράρι, Γρεβενήτι και η κωμόπολη του Μετσόβου ενώ μέσα στο Δρυμό δεν βρίσκεται κανένας οικισμός³.

Χλωρίδα

² http://www.ekby.gr/ekby/el/PP_main_el.html#Ethnimoj_drymoj

³ <http://www.katafigiovaliacalda.com/grnatpark.htm>

Η χλωρίδα του Δρυμού είναι σπάνια με μεγάλο βαθμό ενδημισμού. Συνολικά έχουν καταγραφεί 415 φυτικά είδη και μια πλούσια μυκοχλωρίδα με 86 είδη μανιταριών⁴. Η Κενταύρεια των ορέων των βλάχων (*Centaurea vlachorum*) δεν συναντάται πουθενά σ' όλο τον κόσμο παρά μόνο στον Δρυμό. Το ενδημικό φυτό του δρυμού, ονομάστηκε *vlachorum* προς τιμή των βλάχων που μένουν στα γύρω χωριά. (Τσουνής, 1998).

Ιδιαίτερα οι ορεινές περιοχές της Ηπείρου συνδέονται παραδοσιακά με την ύπαρξη και αυτοφυών αρωματικών φυτών, φαρμακευτικών φυτών και βοτάνων και την αξιοποίησή τους στη θεραπεία διαφόρων ασθενειών, με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτό των Βικογιατρών του Ζαγορίου. Επομένως τα βότανα αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της φυσικής και πολιτισμικής κληρονομιάς της Ηπείρου. Ο συνολικός αριθμός των βοτάνων της περιοχής Ζαγορίου και γενικότερα της Ηπείρου με εξακριβωμένες ή πιθανές φαρμακευτικές ιδιότητες υπολογίζεται ότι ξεπερνά το 500. Παρόλο που τα περισσότερα από τα φαρμακευτικά φυτά που απαντώνται στην περιοχή φύονται και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας, η κοιλάδα του Βίκου είναι πλούσια σε σπάνια φαρμακευτικά φυτά⁵.

Πανίδα

Ιδιαίτερα πλούσια είναι και η πανίδα του δρυμού, όχι μόνο σε αριθμό ειδών αλλά και σε σπάνια είδη που έχουν εξαφανισθεί σε άλλα μέρη.

Καφέ αρκούδα (*Ursus arctos*)

Στην Ελλάδα οι αρκούδες, που υπολογίζονται γύρω στις 180, ζουν στις πιο απόμερες περιοχές των οροσειρών της Πίνδου και της Ροδόπης, σχηματίζοντας δύο μικρούς πληθυσμούς, που δεν επικοινωνούν πλέον μεταξύ τους.

⁴ <http://www.katafigiovaliacalda.com/grnatpark.html>

⁵Επιπλέον πληροφορίες για τα φαρμακευτικά φυτά του Εθνικού Δρυμού Βίκου-Αώου περιλαμβάνονται στη Βάση Δεδομένων για τα Φαρμακευτικά Φυτά του Εθνικού Δρυμού Βίκου – Αώου στην ιστοσελίδα: http://vikos.bat.uoi.gr/index_gr.html.

Ολόκληρη η περιοχή του δρυμού αποτελεί ίσως το σημαντικότερο βιότοπο της καφέ αρκούδας στη χώρα μας. Η καφέ αρκούδα προστατεύεται σήμερα από τη διεθνή, την κοινοτική και την ελληνική νομοθεσία. Στην Ελλάδα, σύμφωνα με το άρθρο 258 (Ν.Δ. 86/69) του Δασικού Κώδικα, απαγορεύεται ο φόνος, η αιχμαλωσία, η κατοχή και η έκθεση σε δημόσια θέα της καφέ αρκούδας.

Η παρουσία της σε μια δασική περιοχή αποτελεί δείκτη καλής λειτουργίας του οικοσυστήματος. Οι κυριότεροι κίνδυνοι για την αρκούδα είναι : Ο φόμος από τον άνθρωπο, η καταστροφή και υποβάθμιση των βιοτόπων της (αλόγιστη και παράνομη υλοτομία, πυρκαγιές, αλόγιστη διάνοιξη δασικών δρόμων), η απομόνωση των βιοτόπων σε μικρή και μεγάλη κλίμακα (αλόγιστη διάνοιξη δασικών δρόμων και χωρίς σχεδιασμό και έλεγχο τεχνικά έργα όπως φράγματα, μεγάλοι αυτοκινητόδρομοι), η διακοπή του χειμέριου ύπνου λόγω όχλησης. Στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής πολιτικής για την προστασία του περιβάλλοντος και για να αντιμετωπιστούν οι ανάγκες “Προστασίας και διαχείρισης των πληθυσμών και των βιοτόπων της καφέ αρκούδας (*Ursus arctos*) στην Ελλάδα” ανατέθηκε το 1993 στον ΑΡΚΤΟΥΡΟ ο συντονισμός και η διαχείριση σχετικού προγράμματος με το όνομα ΑΡΚΤΟΣ.

Αγριόγιδο (*Rupicapra rupicapra*)

Στην Ελλάδα το αγριόγιδο είναι σπάνιο είδος και απειλείται με εξαφάνιση. Στις ορεινές περιοχές της Πίνδου, της Ροδόπης και της Στερεάς Ελλάδας ζουν απομονωμένοι περίπου δεκαπέντε μικροί πληθυσμοί που συνολικά δεν αριθμούν περισσότερα από 400-450 αγριόγινδα. Το αγριόγιδο προστατεύεται αυστηρά από την Ελληνική Νομοθεσία (Ν.Δ. 86/69 περί Δασικού Κώδικα, άρθρο 258, παρ. 1δ). Ο οικολογικός ρόλος του αγριόγινδου σ' ένα υγιές οικοσύστημα είναι πολύ σημαντικός, αφού οι πληθυσμοί του αποτελούν αξιόλογη τροφική πηγή για τα ζώα που βρίσκονται σε ανώτερες θέσεις στην τροφική αλυσίδα. Οι κύριες απειλές για το αγριόγιδο είναι: το παράνομο κυνήγι που προκαλεί την άμεση εξολόθρευσή του, η διάνοιξη ορεινού οδικού δικτύου ακόμα και στις πιο απομακρυσμένες περιοχές, που διευκολύνει την προσέγγιση των λαθροκυνηγών, η υποβάθμιση των βιοτόπων του από την υπερβόσκηση και η γενετική αποδυνάμωση του είδους από τη σταδιακή συρρίκνωση του πληθυσμού του. Το WWF Ελλάς πραγματοποίησε έρευνα για το αγριόγιδο που διήρκεσε δύομιση χρόνια. Οι προτάσεις στις οποίες κατέληξε η εν

λόγω έρευνα κατατέθηκαν στις αρμόδιες εθνικές αρχές, αλλά και στην Ευρωπαϊκή Ένωση με αποτέλεσμα την ένταξη του Όρους Τύμφη στο δίκτυο Natura 2000.

Λύκος (*Canis lupus*)

Ο λύκος προστατεύεται σε όλη την Ευρώπη από τη νομοθεσία, με τη Σύμβαση της Βέρνης και την Οδηγία 92/43 της ΕΕ. Στην Ελλάδα, ο λύκος έπαψε να θεωρείται επιζήμιο είδος από το 1991 και χαρακτηρίζεται επίσημα «τρωτό» είδος, περιλαμβάνεται στο «κόκκινο βιβλίο» για τα απειλούμενα είδη της Ελλάδας.

Βίδαρα (*Lutra lutra*)

Η βίδαρα είναι ένα μικρόσωμο υδρόβιο θηλαστικό που ζει στις όχθες των ορεινών ποταμών και των λιμνών και μόνο όπου τα νερά είναι πολύ καθαρά. Η βίδαρα έχει εξαφανιστεί από τους περισσότερους βιοτόπους της. Το είδος αποτελεί σημαντικό δείκτη υγείας των ορεινών υδάτων, καθώς είναι ευαίσθητο στη ρύπανση των ποταμών και στην ενόχληση από ανθρώπινες δραστηριότητες και γι' αυτό προστατεύεται αυστηρά σε όλες τις χώρες της Ε.Ε. Σύμφωνα με την IUCN, η βίδαρα θεωρείται «τρωτό» είδος λόγω της σπανιότητας και της μείωσης πολλών πληθυσμών της. Το νομικό καθεστώς προστασίας της βίδρας στην Ελλάδα την κατατάσσει στα «αυστηρά προστατευόμενα είδη».

Οι σημαντικότεροι κίνδυνοι για την επιβίωση της βίδρας προέρχονται από τον άνθρωπο και είναι η ρύπανση των ποταμών και των λιμνών, η αποξήρανση των υγροτόπων και τα υδροηλεκτρικά φράγματα, η καταστροφή της παρόχθιας βλάστησης σε λίμνες και ποτάμια λόγω της επέκτασης των αγρών, της κατασκευής δρόμων, της ευθυγράμμισης της κοίτης στα ποτάμια, η οικιστική ανάπτυξη και η κατάκλιση των βιοτόπων από τεχνητούς ταμιευτήρες στα ποτάμια.

Αμφίβια

Σε ό,τι αφορά τα αμφίβια στην περιοχή έχει εντοπιστεί ο αλπικός τρίτωνας (*Triturus alpestris*). Πρόκειται για ένα σπάνιο είδος αμφίβιας σαύρας και μοιάζει αρκετά με μικρό δράκο. Είναι ένα από τα τρία είδη τριτώνων της Ελλάδας. Ζει στις αλπικές λίμνες αλλά και σε νερόλακκους στην υψηλή ορεινή ζώνη. Απαντάται πάντα μέσα στο νερό ή σε υγρές θέσεις κοντά σε αυτό. Τρέφεται με διάφορα υδρόβια ασπόνδυλα και ξεχειμωνιάζει μέσα στο νερό ή κρυμμένος κάτω από πέτρες, ρίζες, κ.λ.π. Θεωρείται σπάνιο είδος και προστατεύεται από την ελληνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία.

Πτηνοπανίδα

Η πτηνοπανίδα της περιοχής είναι επίσης αρκετά πλούσια σε ποικιλία ειδών-περισσότερα από 70 είδη πουλιών ζουν στο πάρκο- κυριαρχούμενη από πουλιά του δάσους. Από τα σπάνια πουλιά των αλπικών λιβαδιών είναι η χιονάδα (*Eremophilla alpestris*), διακρίνεται από το μαυροκίτρινο μπροστινό μέρος του κεφαλιού και τις δύο μικρές πουπουλένιες φουντίτσες στο κεφάλι. Άλλο σπάνιο μικρόσωμο πουλί, που είναι θηρευτής των νεοσσών άλλων μικρών πουλιών, είναι ο διπλοκεφαλάς (*Lanius excubitor*), που έρχεται κάθε καλοκαίρι από την Αφρική.

Ψάρια

Στα μεγάλα ρέματα του Δρυμού ζει η πέστροφα (*Salmo trutta fario*), η παρουσία της οποίας είναι έντονη σε ποτάμια με πετρώδη πυθμένα, σε κρύα και με υψηλή περιεκτικότητα σε οξυγόνο νερά, όπως είναι το Αρκουδόρεμα. Στα χαμηλότερα σημεία του Δρυμού απαντώνται και άλλα είδη ψαριών όπως ο κέφαλος των γλυκών νερών (*Leusiscus cephalus*) και το συρτάρι (*Chondrostoma nasus*).

6.3. Λίμνη Παμβώτιδα

Η λίμνη Παμβώτιδα είναι μια από τις αρχαιότερες λίμνες παγκοσμίως και η δεύτερη αρχαιότερη μετά τη λίμνη της Αχρίδας σε Ευρωπαϊκό επίπεδο (ηλικίας περίπου 7 εκ. ετών). Βρίσκεται στους πρόποδες του όρους Μιτσικέλι και καταλαμβάνει τμήμα 22 km² της λεκάνης απορροής του λεκανοπεδίου. Είναι μια ρηχή λίμνη, με μέσο βάθος 4,5μ. Σχηματίστηκε από την συγκέντρωση νερών, τροφοδοτείται από πηγές του όρους Μιτσικέλι, ενώ δεν έχει φυσική επιφανειακή διέξοδο. Η εκροή του νερού πραγματοποιείται μέσω της τάφρου Λαψίστας και παροχετεύεται στον ποταμό Καλαμά.

Η λίμνη Παμβώτιδα εντάσσεται στο Δίκτυο προστατευόμενων περιοχών Natura 2000, ενώ στην ευρύτερη περιοχή ευθύνης του Φορέα Διαχείρισης Λίμνης Παμβώτιδας, περιλαμβάνονται πέντε περιοχές (λίμνη Ιωαννίνων, ευρύτερη περιοχή πόλης Ιωαννίνων-στο σύνολό τους, όρος Μιτσικέλι-μέρος αυτού, κεντρικό Ζαγόρι και ένα μικρό μέρος του ανατολικού τμήματος του όρους Μιτσικελίου, ένα πολύ μικρό μέρος της ευρύτερης περιοχής των Αθαμανικών Ορέων).

Η σημερινή λίμνη Παμβώτιδα είναι το υπόλειμμα ενός ευρύτερου οικοσυστήματος που περιλάμβανε και τη λίμνη της Λαψίστας, η οποία αποξηράνθηκε κατά τη δεκαετία του '50. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ύπαρξη της μιας συνδεόταν άμεσα από την καλή λειτουργία και ύπαρξη της άλλης. Η επιφάνειά της Λαψίστας αυξομειώνονταν με την εναλλαγή των εποχών και είχε μικρότερο βάθος και έκταση από τη λίμνη Παμβώτιδα των Ιωαννίνων. Πολλά είδη ψαριών πολλαπλασιάζονταν στη Λαψίστα και μετέβαιναν στη συνέχεια στην Παμβώτιδα. Επίσης ο υγρότοπος παρείχε καταφύγιο και τροφή σε πολλά υδρόβια πουλιά και συντηρούσε πλούσια χλωρίδα. Η τοπική κοινωνία ήταν άμεσα εξαρτημένη και πολλαπλά ωφελημένη από το οικοσύστημα.

Η βλάστηση αποτελεί τη βάση της ζωής για τη λίμνη, καθώς παρέχει σε πλήθος οργανισμών τόπο διαμονής, προστασία και τροφή, ενώ οι ρίζες των φυτών συγκρατούν και σταθεροποιούν το έδαφος. Επιπλέον η βλάστηση αναβαθμίζει το τοπίο, βελτιώνει το μικροκλίμα, μειώνει την ατμοσφαιρική ρύπανση και ηχορύπανση. Όλα τα είδη, συνεισφέρουν στη λειτουργία και στην ισορροπία ενός πλούσιου και πολύτιμου οικοσυστήματος. Πιο συγκεκριμένα η λίμνη χαρακτηρίζεται από μεγάλο χλωριδικό πλούτο και φιλοξενεί πολλά υδρόβια και υγρόφιλα μακρόφυτα.

Η λίμνη Παμβώτιδα ανήκει στις ευτροφικές φυσικές λίμνες. Παρουσιάζονται επίσης είδη με περιορισμένη εξάπλωση στην Ελλάδα, όπως η φτέρη του νερού (*Azolla filiculoides*). Η παραλίμνια βλάστηση περιλαμβάνει καλαμιώνες, δάση ιτιάς, λεύκας και πλατάνου, καθώς και περιορισμένα υγρά λιβάδια περιοδικά πλημμυριζόμενα κατά τη χειμερινή περίοδο, ιδιαίτερα σημαντικό χώρο φωλεοποίησης και τροφής για πολλά είδη παρυδάτιων πουλιών. Στο Νησί της λίμνης επίσης έχει γίνει αναδάσωση με μαύρη πεύκη (*Pinus nigra*). Στην εξωτερική ζώνη της λίμνης προς το όρος Μιτσικέλι απαντώνται επίσης θαμνώνες κέδρου (*Juniperus oxycedrus*), ελληνικά δάση πρίνου, ψευδομακίας, φρύγανα, χέρσα εδάφη με ακανθώδεις θάμνους και ψευδοστέπες με αγρωστώδη και θερόφυτα. Στην ευρύτερη περιοχή του λεκανοπεδίου, συμπεριλαμβάνοντας το όρος Μιτσικέλι, φιλοξενούνται είδη φυτών που αξιολογούνται ως σπάνια, απειλούμενα ή ενδημικά.

Οι ανθρωπογενείς δραστηριότητες που από το παρελθόν μέχρι σήμερα ασκούν πιέσεις στους οικοτόπους και κατά συνέπεια στη χλωρίδα της περιοχής είναι οι

εκχερνώσεις της παρόχθιας βλάστησης με άμεσο αποτέλεσμα την ποσοτική μείωση της επιφάνειας των παρόχθιων φυτοκοινωνιών, η αποξήρανση της λίμνης Λαψίστας και η δημιουργία αναχώματος που είχαν ως άμεσα αποτελέσματα την απώλεια των περιοδικά κατακλυζόμενων υγρών λιβαδιών και των ρηχών εκτάσεων της λίμνης, η διατάραξη του υδατικού ισοζυγίου της λίμνης και η ρύπανση (αστικά απόβλητα, κτηνοτροφικά απόβλητα, γεωργικές καλλιέργειες) που έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ευτροφικών καταστάσεων, που ευνοούν την επέκταση των καλαμώνων οι οποίοι σταδιακά προσχώνουν τη λίμνη, αλλά και την αλλαγή της χλωριδικής δομής των υδρόβιων φυτοκοινωνιών της λίμνης. Η υιοθέτηση ενός πλαισίου βιώσιμης ανάπτυξης στην περιοχή θα συνέβαλλε αποφασιστικά στην διευθέτηση των χρόνιων προβλημάτων της λίμνης και στη διατήρηση του μοναδικού αυτού οικοσυστήματος στο πέρασμα του χρόνου.

Η μεγαλύτερη σημασία του λεκανοπεδίου για την προστασία της βιοποικιλότητας επικεντρώνεται στη διατήρηση περισσότερων από 170 ειδών πουλιών, όπως τσικνιάδες, πάπιες, κίρκοι, αρπακτικά κ.α., εκ των οποίων τα 34 προστατεύονται τόσο από την Κοινοτική όσο και από την Ελληνική Νομοθεσία (Παράρτημα II, 79/409). Ιδιαίτερη σημασία έχει η παρουσία και η αναπαραγωγή της βαλτόπαπιας (*Aythya nyroca*) στη λίμνη, διότι αποτελεί ένα είδος το οποίο απειλείται με εξαφάνιση παγκοσμίως, αναδεικνύοντας έτσι την περιοχή σε μια από τις ελάχιστες ανάλογου ενδιαφέροντος στην Ευρώπη.

Η λίμνη Ιωαννίνων υπήρξε παλαιότερα ένα σπουδαίο αλιευτικό πλουτοπαραγωγικό κέντρο της Δυτικής Ελλάδας. Τα κυρίως εμπορεύσιμα είδη είναι ξενικά που έχουν εισαχθεί με διάφορους τρόπους, όπως το γλήνι (1929), ο κυπρίνος (1929), η δρομίτσα (1945). Αυτόχθονα είδη ήταν η μαρίτσα, η τσίμα και τα χέλια. Επίσης, η λίμνη φιλοξενεί 9 είδη από τα 17 συνολικά είδη αμφίβιων της Ελλάδας, εκ των οποίων 2 είδη εξ αυτών προστατεύονται αυστηρά από τη νομοθεσία (λοφιοφόρος τρίτωνας και κιτρινοπομπίνα).

Η ύπαρξη ενός πλούσιου και υγιούς οικοσυστήματος είχε ως αποτέλεσμα την ύπαρξη 24 ειδών ερπετών, εκ των οποίων τα 5 προστατεύονται αυστηρά. Πρόκειται για 3 είδη χελωνών και 2 είδη φιδιών. Επιπλέον, στο οικοσύστημα της λίμνης έχουν καταγραφεί και 20 είδη θηλαστικών, εκ των οποίων τα 3 προστατεύονται αυστηρά (Παράρτημα II, Οδηγία 92/43/EEC), συμπεριλαμβανομένου ενός είδους νυχτερίδας

(*Phinolophusferumequinum*) και της βίδρας (*Lutralutra*), η παρουσία της τελευταίας είναι ακόμη αμφιλεγόμενη. Τέλος, η γνώση αναφορικά με τον ασπόνδυλο πλούτο της λίμνης είναι ακόμα ελλιπής. Έχουν καταγραφεί έως σήμερα 25 είδη Ορθόπτερων, Λεπιδόπτερων και Κολεόπτερων. Ορισμένα εξ αυτών είναι ενδημικά της Δ. Ελλάδας και προστατεύονται αυστηρά (Παράρτημα II, 92/43). Η αποκατάσταση των υγρών λιβαδιών που βρίσκονται περιμετρικά της λίμνης και πλημμυρίζουν περιοδικά αποτελεί αναγκαιότητα για την προστασία της ασπόνδυλης πανίδας.

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα είδη πανίδας στα λιμναία οικοσυστήματα της περιοχής μελέτης, συνοψίζονται στους εξής άξονες ανθρώπινης παρέμβασης: (α) συρρίκνωση λίμνης με ταυτόχρονη επιχωμάτωση και καταστροφή παραλίμνιων ενδιαιτημάτων, (β) διατάραξη του υδατικού ισοζυγίου πηγών - καταβοθρών και κακή διαχείριση νερού, (γ) κακή ποιότητα νερού, ευτροφισμός και ρύπανση από γεωργικά, αστικά, κτηνοτροφικά λύματα (δ) άμεσες παρεμβάσεις στην υδρόβια πανίδα.



7. Δίκτυα και συνεργασίες που υποστηρίζουν την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη

Είναι εύλογο ότι τα θέματα με τα οποία ασχολείται η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και η Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη απαιτούν τη δημιουργία σχημάτων ευρείας συνεργασίας και κοινής δράσης, σημείο το οποίο τονίζεται ιδιαίτερα στο πλαίσιο της Δεκαετίας του ΟΗΕ για την ΕΑΑ: «[...] η επιτυχία της Δεκαετίας αυτής θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από την ποιότητα και την ισχύ των συνεργασιών και δικτύων στο πλαίσιο της ΕΑΑ. Ιδιαίτερη προσοχή και σημασία δίνεται στις μορφές συνεργασίας ειδικά μέσω των δικτύων, που συνδέουν αρμονικά την εκπαιδευτική κοινότητα με κυβερνητικούς φορείς και την Κοινωνία των Πολιτών (μη κυβερνητικές οργανώσεις, επαγγελματικές οργανώσεις, τοπικές οργανώσεις πολιτών κ.ά.)».

Θεματικά δίκτυα για την ΠΕ λειτουργούν στην Ελλάδα ήδη από το 1995 και σε αυτά συμμετέχουν σχολεία, ΚΠΕ, Δ/νσεις Εκπαίδευσης αλλά και ΜΚΟ, τοπικοί φορείς κ.ά. Σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση 66272/2005 του ΥΠΕΠΘ: «[...] τα θεματικά δίκτυα ΠΕ προσφέρουν τη δυνατότητα δημιουργίας και διατήρησης ενός επικοινωνιακού πλαισίου μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών διαφορετικών περιοχών και κοινωνικών φορέων. Η οργανωμένη επιστημονική διδακτική και παιδαγωγική προσέγγιση περιβαλλοντικών θεμάτων, η οποία δύναται να υλοποιηθεί μέσα από τα δίκτυα αυτά, καθώς και η ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών επικουρούν στους βασικούς στόχους της ΠΕ [...]».

Με τη συμμετοχή σε δίκτυα ΠΕ, προωθείται το άνοιγμα του σχολείου στην τοπική κοινωνία και συχνά, στο πλαίσιο αυτών, μαθητές, εκπαιδευτικοί και εκπαιδευτές σχεδιάζουν και υλοποιούν δράσεις ευαισθητοποίησης των πολιτών, γεγονός που μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη της υπεύθυνης περιβαλλοντικής συμπεριφοράς των ίδιων των μαθητών.

7.1. Διεθνές επίπεδο

Από τα πρώτα χρόνια της ΠΕ έγιναν προσπάθειες σε διεθνές και ιδιαίτερα σε ευρωπαϊκό επίπεδο για την καθιέρωση εκπαιδευτικών δικτύων μεταξύ κρατών και οργανισμών για την ανταλλαγή γνώσης και εμπειρίας σε θέματα οργάνωσης, σχεδιασμού και κοινής εφαρμογής εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Τα πρώτα

συντονισμένα διακρατικά δίκτυα για την ΠΕ συγκροτήθηκαν και αναπτύχθηκαν τη δεκαετία του 1990 από:

- Διεθνείς οργανισμούς (π.χ. UNEP, UNESCO κ.ά.) που στηρίζουν τις προσπάθειες για την προώθηση της ΠΕ στα εκπαιδευτικά συστήματα των χωρών
- Διεθνείς Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις για το Περιβάλλον και την Αειφόρο Ανάπτυξη (π.χ. MIO-ECSDE, WWF κ.ά.)
- Χώρες ή μεμονωμένα εκπαιδευτικά ιδρύματα και εκπαιδευτικούς διαφόρων κρατών συχνά σε συνεργασία με σχετικούς διεθνείς οργανισμούς και οργανώσεις.

Οι δραστηριότητες τέτοιων δικτύων κατά κύριο λόγο επικεντρώνονται στην ανάπτυξη κοινών εκπαιδευτικών προγραμμάτων, στην εφαρμογή τους, την παραγωγή παιδαγωγικού υλικού, την προώθηση ανταλλαγών κ.λπ.

7.2. Εθνικό επίπεδο

Με το Νόμο 1982/90 άρθρο 11 παρ. 13, η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση αποτελεί τμήμα των προγραμμάτων των σχολείων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, ενώ ένα χρόνο αργότερα, ο νόμος επεκτείνεται και στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Σκοπός της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές/τριες τη σχέση του ανθρώπου με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον, να ευαισθητοποιηθούν για τα προβλήματα που συνδέονται με αυτό και να δραστηριοποιηθούν με ειδικά προγράμματα, ώστε να συμβάλουν στη γενικότερη προσπάθεια αντιμετώπισής τους. Στον ίδιο νόμο, προβλέπεται η λειτουργία του θεσμού των Υπευθύνων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και η ίδρυση των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Το [Παιδαγωγικό Ινστιτούτο](#) με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ), εισάγει τη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, τον εμπλουτισμό των γνωστικών αντικειμένων με θέματα περιβάλλοντος και τη σύνδεση του σχολείου με την κοινωνία. Στο πλαίσιο διαμόρφωσης του ΔΕΠΠΣ εντάσσεται η πιλοτική εφαρμογή του Προγράμματος «Ευέλικτη Ζώνη» όπου η

Περιβαλλοντική Εκπαίδευση αποκτά τον δικό της χρόνο στο ωρολόγιο πρόγραμμα των σχολείων για τους εκπαιδευτικούς και στους μαθητές που θέλουν να συνδέσουν την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση με τις φυσικές, τις ανθρωπιστικές και τις κοινωνικο-οικονομικές επιστήμες μέσα από διαθεματικές διερευνητικές προσεγγίσεις.

Κέντρα Δια Βίου Μάθησης για το Περιβάλλον και την Αειφορία (ΚΔ.Β.Μ.Π.Α.)

Σε εθνικό επίπεδο δραστηριοποιούνται τα Κέντρα Δια Βίου Μάθησης για το Περιβάλλον και την Αειφορία (ΚΔ.Β.Μ.Π.Α.), ένας σχετικά νέος θεσμός. Παράλληλα τοποθετείται και η απαρχή της δραστηριοποίησης του Ίδρυματος Νεολαίας και Δια Βίου Μάθησης (ΙΝΕΔΙΒΙΜ) (πρώην Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας [Ε.Ι.Ν.]) σχετικά με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, ως φορέας που εποπτευόμενος από το Υπουργείο Παιδείας Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, διεκδίκησε από το ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ» και τελικά ανέλαβε, με την ιδιότητα του δικαιούχου, την ευθύνη για τη διαχείριση όλων των Κ.Δ.Β.Μ.Π.Α. της χώρας.

Τα προγράμματα που υλοποιούνται στα Κέντρα Δια Βίου Μάθησης για το Περιβάλλον και την Αειφορία απευθύνονται στην οικογένεια ως μονάδα (ενήλικα και ανήλικα μέλη της), τους εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ως ενήλικες αλλά και ως «δασκάλους» καθώς και στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο της περιοχής εμβέλειας του κάθε Κέντρου. Με τον τρόπο αυτό τα Κέντρα Δια Βίου Μάθησης για το Περιβάλλον και την Αειφορία διευρύνουν τον ορίζοντα της εμβέλειάς τους και μεταλλάσσονται σε οργανικά κύτταρα του εθνικού δικτύου της Δια Βίου Μάθησης, έχοντας στο επίκεντρό τους την περιβαλλοντική εκπαίδευση μέσω της βιωματικής μάθησης.

Στόχος τους είναι να κινητοποιηθούν εκπαιδευτικοί, γονείς, παιδιά, έφηβοι αλλά και όλη η τοπική κοινωνία κάθε περιοχής και να συμμετέχουν ενεργά στη διαχείριση του περιβάλλοντος και στη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας. Οι δράσεις που υλοποιούνται στα Κέντρα περιλαμβάνουν σεμινάρια και επιμορφώσεις για το περιβάλλον, ημερίδες και δράσεις ευαισθητοποίησης ενώ έμφαση δίνεται στη βιωματική μάθηση, στην ενεργητική δραστηριότητα επί των πραγμάτων και στην ανάληψη πρωτοβουλιών. Συγκεκριμένα στον νομό Ιωαννίνων

δραστηριοποιείται το [Κ.Δ.Β.Μ.Π.Α. Κόνιτσας-Πραμάντων](#) και τα [Κ.Δ.Β.Μ.Π.Α. Φιλιατών Θεσπρωτίας](#), [Κ.Δ.Β.Π.Α. Αράχθου Άρτας](#) και [Κ.Δ.Β.Π.Α. Φιλιππιάδας Πρέβεζας](#), ενώ στην Περιφέρεια Ηπείρου λειτουργεί με συντονιστικό φορέα το Κ.Δ.Β.Μ.Π.Α Κόνιτσας, το Εθνικό Θεματικό Δίκτυο ΠΕ «Παραδοσιακοί Οικισμοί και Φύση».

Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

Στο πλαίσιο της προστασίας του περιβάλλοντος δραστηριοποιούνται πολλές ανεξάρτητες διεθνείς και εθνικές οργανώσεις με πρωταρχικό στόχο την άρση ή έστω τον περιορισμό της υποβάθμισης του περιβάλλοντος. Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.) είναι νομικά πρόσωπα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που λειτουργούν σε εθελοντική βάση. Στόχος τους είναι η δημιουργία ευρύτερων κινήματων, η διαμόρφωση της διεθνούς κοινής γνώμης και η αφύπνιση της «παγκόσμιας συνείδησης», με σεβασμό στις αρχές του διεθνούς δικαίου, της δημοκρατίας και κυρίως της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Ως προς την προστασία του περιβάλλοντος στην Ελλάδα δραστηριοποιούνται οι εξής ΜΚΟ: [WWF Ελλάς](#), [Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία](#), [Καλλιστώ](#) (περιβαλλοντική οργάνωση για την άγρια ζωή και τη φύση), [Αρκτούρος](#), Σύλλογος για την προστασία της θαλάσσιας χελώνας [ΑΡΧΕΛΩΝ](#), [Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης](#), [Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού](#), [ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ Ινστιτούτο Θαλάσσιας Προστασίας](#), [ΠΕΛΑΓΟΣ Ινστιτούτο Κητολογικών Ερευνών](#), [ANIMA Σύλλογος Προστασίας και Περίθαλψης Άγριας Ζωής](#), [ΕΚΠΑΖ Ελληνικό Κέντρο Περίθαλψης Άγριων Ζώων](#), [Δίκτυο Μεσόγειος](#), [MEDASSET](#) (Μεσογειακός Σύνδεσμος για τη Σωτηρία των Θαλάσσιων Χελωνών), [Mom](#).

Συγκεκριμένα, στο Νομό Ιωαννίνων δρουν ο Σύλλογος Προστασίας Ηπειρωτικής Φύσης Μετσόβου, ο Σύλλογος Προστασίας Περιβάλλοντος Καλαμά (Βροντισμένη Ιωαννίνων), ο Σύλλογος Προστασίας Περιβάλλοντος Ιωαννίνων, η Περιβαλλοντική Εταιρεία Μαργαριτίου και η Περιβαλλοντική Εταιρεία Πρέβεζας.

8. Η θέση της Εκκλησίας ως προς το οικολογικό ζήτημα και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος

Για να προσδιορίσουν οι μαθητές την τοποθέτηση της Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας ως προς το οικολογικό ζήτημα, χρειάστηκε να διερευνήσουν τον θεολογικό της λόγο έναντι της υλικής δημιουργίας και ιδιαίτερα έναντι του φυσικού περιβάλλοντος. Ήδη, από το 1989, με πρωτοβουλία του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καθιερώθηκε η 1η Σεπτεμβρίου, ημέρα έναρξης του εκκλησιαστικού έτους, ως ημέρα προσευχών και δεήσεων από τον άνθρωπο προς το Θεό. Και αυτό για να προστατεύει τους ανθρώπους, όχι από τα διάφορα φυσικά και απρόβλεπτα φαινόμενα, αλλά για να τους αποτρέπει από τις καταστροφές, τις οποίες ο ίδιος προξενεί στο φυσικό περιβάλλον του.

Η χαρτογράφηση του οικολογικού προβλήματος ξεκίνησε, προσεγγίζοντας, αρχικά, τη βιβλική σχέση, υπό το φως της ορθόδοξης θεολογίας, ανάμεσα στο τρίπτυχο Θεός - Άνθρωπος - Κόσμος μέσω των βιβλικών κειμένων. Ο Θεός, σύμφωνα με τη βιβλική διήγηση περί δημιουργίας, δημιουργεί τον κόσμο και τον άνθρωπο από ελευθερία και αγάπη. Η εξελικτική πορεία, η οποία ακολουθείται κατά τη δημιουργία, δηλαδή από τα απλούστερα στα συνθετότερα όντα και από τα ατελέστερα στα τελειότερα, αποκαλύπτει έναν κόσμο, ο οποίος κατασκευάσθηκε με σοφία, σχέδιο και σκοπιμότητα: «*καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα, ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν*» (Γεν.1,31).

Στη θεολογική πρακτική του Αγίου Σιλουανού του Αθωνίτη εμπεριέχονται πολλά στοιχεία σεβασμού της φύσης. Αγαπούσε τα φίδια, τα έντομα, ολόκληρη την κτίση, τα χόρτα που δεν κατέστρεφε άνευ λόγου, διότι μέσα σ' αυτά έβλεπε τις ενέργειες του Θεού. Το ίδιο συμβαίνει με όλους τους αγίους ασκητές του Αγίου Όρους. Κάποτε κάποιος μεγάλος σύγχρονος ασκητής πλησίασε ένα δέντρο, φίλησε ένα φύλλο και είπε: *“Ασπαζόμαστε το ρούχο του αγίου Νεκταρίου, διότι το φορούσε ο άγιος. Πολύ περισσότερο πρέπει να ασπαζόμαστε τα λουλούδια, τα χόρτα κ.λπ., γιατί μέσα σ' αυτά υπάρχει η ενέργεια του Θεού”*.

Και οι πατέρες της εκκλησίας πολλές φορές ύμνησαν τη φύση και ασχολήθηκαν εκτενέστατα μαζί της. Έτσι ο Μεγ. Βασίλειος αναφέρει *«ας δοξάσωμεν τον αριστοτέχνην αυτών που εδημιουργήθησαν με τόσην σοφίαν και τέχνην, και από την*

ωραιότητα των όσων βλέπομεν ας φανταζόμεθα τον πανωραίον, και από το μέγεθος των αισθητών αυτών και περιγραφτών σωμάτων ας αναλογιζόμεθα τον άπειρον και υπερμεγέθη, αυτόν που με το πλήθος της δυνάμεώς του υπερβαίνει πάσαν διάνοιαν. Άλλως τε αν και αγνοούμεν την φύσιν των δημιουργημάτων, εν τούτοις αυτά που υποπίπτουν καθ' ολοκληρίαν εις τας αισθήσεις μας είναι τόσον θαυμάσια, ώστε και ο ευφυέστερος νους να αποδεικνύεται κατώτερος από τον ελάχιστον εν τω κόσμω δημιούργημα, κατώτερος τόσον εις το να δυνηθή να εξετάση αυτό όπως πρέπει, όσον και εις το να πλέξη το αντάξιον εγκώμιον εις τον δημιουργόν του. Εις αυτόν ανήκει κάθε δόξα, τιμή και δύναμις εις τους αιώνας των αιώνων» (Μέγας Βασίλειος, Εξαήμερος Ε.Π.Ε., τ.4, σ.61-63).

Για τον Μ. Βασίλειο η φύση θεωρείται «*θεογνωσίας παιδευτήριον*» και αναφέρει «*Θα εύρης επίσης και ότι ο κόσμος επενοήθη και έγινεν όχι τυχαίος ούτε ματαίως, αλλά δια να υπηρετήση έναν σκοπόν ωφέλιμον και να συνεισφέρει εις τα όντα μίαν μεγάλην χρησιμότητα, εφ' όσον βέβαια είνε πράγματι σχολείον ψυχών λογικών και εκπαιδευτήριον θεογνωσίας, το οποίον δια των ορατών και των αισθητών χειραγωγεί τον νουν προς την θεωρίαν των αοράτων, καθώς λέγει ο απόστολος, ότι Τα αόρατα αυτού από κτίσεως κόσμου τοις ποιήμασι νοούμενα καθοράται*» (Ρωμ. 1, 20) (Μ. Βασίλειος, Εξαήμερος, Ε.Π.Ε., τ. 4, σελ. 43)

Στην υμνολογία της Εκκλησίας άνθρωπος και κτίση παρουσιάζονται ενωμένοι. Η ενανθρώπιση του Χριστού για παράδειγμα που θα λυτρώσει τον κόσμο από τη φθορά φέρνει ευφροσύνη σε όλους. Ο υμνωδός καλεί όλους να ευφρανθούν: «*Όρη και βουνά, πεδιά και φάραγγες, λαοί και φυλαί, έθνη και πάσα πνοή, αλαλάξατε ευφροσύνης ένθεου πληρούμενα· ήλθε πάντων επεδήμησεν η λύτρωσις, Λόγος του Θεού ο άχρονος, υπό χρόνον δι' οίκτον γενόμενος*».

Μέσα από τα βιβλικά κείμενα γίνεται κατανοητό ότι οι άνθρωποι αρχικά οφείλουν να κατανοήσουν πως το φυσικό περιβάλλον είναι δημιούργημα του Θεού και έτσι να συνειδητοποιήσουν τον τρόπο με τον οποίο έχει ενεργήσει ο Θεός. Και αυτό γιατί, ενώ πολλές φορές οι Ορθόδοξοι Χριστιανοί καυχούνται ότι νοιάζονται για τη σωτηρία του περιβάλλοντος, ωστόσο στην πράξη αγνοούν ή αδιαφορούν για τις συνέπειες των λανθασμένων επιλογών τους στη φύση.

Ο άνθρωπος, όμως, εκτός από την κατά τεκμήριο τελειότητα, την οποία φέρει ως «*κατ' εικόνα*» Θεού προσωπική δημιουργία, έχει και στενή σχέση με τον υλικό

κόσμο, αφού και οι δύο έχουν ως δομικό στοιχείο την ύλη. Επιπλέον, ο άνθρωπος φαίνεται ότι στην πρωταρχική κατάστασή του, δηλαδή στον Παράδεισο, ήταν «ομοτράπεζος των ζώων» και μοιράζονταν την ίδια τροφή, δηλαδή τα χόρτα και τα φυτά, με το ζωικό βασίλειο: «*καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν πάντα χόρτον σπόριμον σπεῖρον σπέρμα, ὃ ἐστὶν ἐπάνω πάσης τῆς γῆς, καὶ πᾶν ξύλον, ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ καρπὸν σπέρματος σπορίμου, ὑμῖν ἔσται εἰς βρῶσιν*» (Γεν. 1,29). Το «κλάμα», όμως, της κτίσης είναι τόσο εκκωφαντικό, ώστε ο κάθε άνθρωπος και ιδιαίτερα ο χριστιανός, να μην μπορεί να ισχυριστεί ότι δεν τον «ξυπνάει», όπου και αν κατοικεί, ακόμα και στις πιο απόμερες γωνιές της γης.

Στην υμνολογία του Πάσχα επίσης κυριαρχεί η χαρά για τη νίκη κατά του θανάτου και της φθοράς. Ο Χριστός «*συνανέστησεν εαυτῷ τὴν κτίσιν ἅπασαν, ὃ το κράτος ἔχων ἀπροσμάχητον*». Η παρουσία της Κτίσεως είναι έντονη στα πάθη του Κυρίου: «*Θρηνεί πάσα ἡ κτίσις, τούτον βλέπουσα κρεμάμενον γυμνόν ἐπὶ τοῦ ξύλου ὁ ἥλιος τὰς ἀκτῖνας ἀπέκρυψεν καὶ τὸ φέγγος οἱ ἀστέρες ἀπεβάλλοντο· ἡ γῆ συν πολλῶ τῷ φόβῳ συνεκλονεῖτο...*» και αλλού «*πάσα ἡ κτίσις ἠλλοιούτο φόβῳ, θεωρούσα σε ἐν σταυρῷ κρεμάμενον Χριστέ...*», «*αγάλλεται καὶ χαίρει ὅτι Χριστὸς ἀνέστη τριήμερος ἐκ τάφου*». Ἐτσι ο άνθρωπος μπροστά στο μεγαλείο της φύσης αισθάνεται πολύ μικρός και οφείλει να διαισθανθεί την ταπεινότητα του ενώπιον του Θεού και να δείχνει ακατάπαυστα την ευγνωμοσύνη και την αγάπη του.

Ο «πιστός» άνθρωπος (υπο)κινούμενος από ελευθερία και αγάπη αναλαμβάνει να προσαγάγει την υλική δημιουργία στο Θεό, ώστε να την καταστήσει και πάλι τόπο «δεσποτείας», τόπο παρουσίας του Τριαδικού Θεού. «*Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν σοὶ προσφέρομεν κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα*» (Θεία Λειτουργία Ι. Χρυσοστόμου). Ο δύσβατος αλλά ουσιαστικός δρόμος της επίτευξης αυτού του στόχου ονομάζεται στη γλώσσα της εκκλησίας μας «μετάνοια». Ο άνθρωπος, λοιπόν, στο μέτρο που εγκαταλείπει τον εγωκεντρικό, τον αυτόνομο και τον κτητικό τρόπο ζωής, καθίσταται (συμ)μέτοχος, (συν)εργάτης και (συν)δημιουργός του καινούριου - αναστάσιμου- πολιτισμού, τον οποίο εγκαινίασε ο Ιησούς Χριστός με την ενανθρώπησή του.

Η στάση του ανθρώπου ενώπιον του Θεού και του μεγαλείου της φύσης προσεγγίζεται και μέσα από τη μελέτη της ποίησης και της λογοτεχνίας. Ο στιχουργός Νίκος Γκάτσος στο τραγούδι του «*Ο εφιάλτης της Περσεφόνης*» κάνει

λόγο για τις αλλαγές που παρατηρούνται στον περιβάλλοντα χώρο, ενώ υπονοεί και την αιτία αυτών των αλλαγών.

“Ο Εφιάλτης της Περσεφόνης” σε στίχους του Νίκου Γκάτσου

*Εκεί που φύτερωνε φλισκούνη κι άγρια μέντα
κι έβγαζε η γη το πρώτο της κυκλάμινο
τώρα χωριάτες παζαρεύουν τα τσιμέντα
και τα πουλιά πέφτουν νεκρά στην υψικάμινο.*

*Κοιμήσου Περσεφόνη
στην αγκαλιά της γης
στου κόσμου το μπαλκόνι
ποτέ μην ξαναβγείς.*

*Εκεί που σμίγανε τα χέρια τους οι μύστες
ευλαβικά πριν μπουν στο θυσιαστήριο
τώρα πετάνε αποτσίγαρα οι τουρίστες
και το καινούργιο πάν να δουν διυλιστήριο.*

*Κοιμήσου Περσεφόνη
στην αγκαλιά της γης
στου κόσμου το μπαλκόνι
ποτέ μην ξαναβγείς.*

*Εκεί που η θάλασσα γινόταν ευλογία
κι ήταν ευχή του κάμπου τα βελάσματα
τώρα καμιόνια κουβαλάν στα ναυπηγεία
άδεια κορμιά σιδερικά παιδιά κι ελάσματα.*

*Κοιμήσου Περσεφόνη
στην αγκαλιά της γης*

στου κόσμου το μπαλκόνι

ποτέ μην ξαναβγείς.

Σύμφωνα με τον στιχουργό το φυσικό περιβάλλον διαβρώθηκε από τα «παιδιά» του τεχνικού πολιτισμού. Τον ενοχλεί που οι χώροι λατρείας έγιναν αξιοθέατα μαζικού τουρισμού έχοντας απολέσει έτσι τον ευλαβικό τους χαρακτήρα. Επίσης, πικραίνεται βλέποντας κάθε φορά τις θάλασσες και τους κάμπους να έχουν μετατραπεί σε άμορφους χώρους συλλογής άχρηστων υλικών. Τις αλλαγές αυτές τις αποδίδει στην υπερεκμετάλλευση και την κακή διαχείριση του φυσικού πλούτου της γης, τόσο του υπέργειου, όσο και του υπόγειου, αλλά και στην ρύπανση του περιβάλλοντος. Αποτελέσματα αναμενόμενα του σύγχρονου υπερκαταναλωτικού τρόπου ζωής.

Σύμφωνα με τον ποιητή Γιάννη Ρίτσο *“Η αγάπη πιο μεγάλη από τη σιωπή γεφυρώνει το Θεό με τον άνθρωπο και γεμίζει το απέραντο χάσμα με φτερά και λουλούδια. Αγαπούμε τον ουρανό και τη γη τους ανθρώπους και τα ζώα τα ερπετά και τα έντομα”*. Το ποίημα του Γκάτσου αποτελεί έναν ύμνο στη φύση και ταυτόχρονα για έναν θρήνο για το πλήγμα που οι άνθρωποι κατάφεραν εναντίον της. Η αγάπη δεν εννοείται μόνο ανάμεσα στη σχέση Θεού και ανθρώπου, αλλά και μεταξύ ανθρώπου και φυσικού περιβάλλοντος, το οποίο οφείλει ο άνθρωπος να σέβεται, να προστατεύει και να διαχειρίζεται ορθά.

Κατά την αναφορά στο πρόσωπο του Πατριάρχη Βαρθολομαίου από τον Μητροπολίτη Διοκλείας και καθηγητή Θεολογίας στην Οξφόρδη Κάλλιστου Γουέαρ *“Παραδοσιακά στον Χριστιανισμό αμαρτία ήταν αυτό που έκανες σε βάρος άλλων ανθρώπων, αλλά ο Βαρθολομαίος επιμένει πως ό,τι κάνεις εναντίον των ζώων, του αέρα, του νερού, της γης, μπορεί να είναι αμαρτωλό, όχι απλώς αφροσύνη, κι αυτό είναι μία μεγάλη αλλαγή”*. Ο άνθρωπος επομένως έχει ξεπεράσει τα όρια της αφροσύνης, ενώ χαρακτηρίζεται ως αμαρτία η οποιαδήποτε μορφή προσβολής της χλωρίδας και της πανίδας του πλανήτη. Ο σεβασμός τους μόνο μπορεί να οδηγήσει στην αρμονική συμβίωση ανθρώπων και φυσικού περιβάλλοντος.

Ο άνθρωπος δεν είναι τυχαία μπλεγμένος σε αυτή την ανομολόγητη καταστροφή και αυτό γιατί ο Θεός τον προίκισε με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της δημιουργικότητας, του λόγου, της ελευθερίας και τη μεγάλη δωρεά να εξουσιάζει

στο διηνεκές ολόκληρη την κτιστή δημιουργία: «καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ κατ' ὁμοίωσιν, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἔρπετῶν τῶν ἔρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς» (Γεν. 1,26-28), όχι όμως με οποιοδήποτε τρόπο, αλλά με τον τρόπο που του υπέδειξε ο Θεός, δηλαδή εκδηλώνοντας αισθήματα συμπάθειας, αγάπης και αυτοθυσίας για την κτίση.

Όταν ζητήθηκε το 1854 από τον αρχηγό των Ινδιάνων να πουλήσει την γη των πατέρων του στους Αμερικάνους, στην περιοχή που σήμερα ονομάζεται Seattle, εκείνος έδωσε την εξής απάντηση - ύμνο στη γη, προς τον κυβερνήτη και επίτροπο των ινδιάνικων υποθέσεων της Επικράτειας της Ουάσιγκτον Isaac Stevens, όταν πρόεδρος των ΗΠΑ ήταν ο Φραγκλίνος Πηρς, η οποία δημοσιεύτηκε στις 29 Οκτωβρίου του 1887 στην εφημερίδα Seattle Sunday Star. Η απάντηση είχε ως εξής: «Ο μεγάλος αρχηγός στην Ουάσιγκτον μηνάει πως θέλει να αγοράσει τη γη μας. Ο λευκός δεν καταλαβαίνει τους τρόπους μας. Ένα κομμάτι γης μοιάζει σ' αυτόν μ' ένα οποιοδήποτε κομμάτι, γιατί είναι ένας ξένος που έρχεται μέσα στην νύχτα και παίρνει ό,τι έχει ανάγκη. Η γη δεν είναι σύντροφός του, αλλά εχθρός του. Με την απληστία του θα την καταβροχθίσει και δε θ' αφήσει πίσω του τίποτα παρά μόνο ερημιά...

Το πεντακάθαρο νερό που κυλά στα ρυάκια και τα ποτάμια, μεταφέρει στο διάβα του και το αίμα των προγόνων μας. Το μουρμουρητό του είναι η φωνή τους. Κάθε φευγαλέα αντανάκλαση του φωτός επάνω στο διάφανο νερό των λιμνών εξιστορεί γεγονότα και παραδόσεις από την ζωή του λαού μας. Τα ποτάμια είναι αδέρφια μας. Σβήνουν τη δίψα μας. Μεταφέρουν τις πιρόγες μας και θρέφουν τα παιδιά μας. Αν σας πουλήσουμε την γη μας, μη ξεχάσετε να μάθετε και στα δικά σας παιδιά πως τα ποτάμια είναι αδέρφια όλων μας...

Δεν καταλαβαίνω... οι τρόποι μας είναι διαφορετικοί από τους δικούς σας. Η όψη των πόλεων σας κάνει κακό στα μάτια του ερυθρόδερμου. Ο θόρυβος ταραίζει τα αυτιά μας. Αλλά αυτό μπορεί να συμβαίνει επειδή είμαι ένας άγριος και δεν καταλαβαίνω... Την αδικαιολόγητη απαίτηση να αγοράσετε τη γη μας, θα την σκεφθούμε όμως προσεκτικά... Αν δεχτούμε, θα βάλω έναν όρο... Ο λευκός άνθρωπος θα πρέπει να συμπεριφέρεται στα ζώα σαν να είναι αδέρφια του. Είμαι άγριος και δεν καταλαβαίνω γιατί ο λευκός αφήνει πίσω του χιλιάδες νεκρούς

βίσωνες, πυροβολώντας τους μόνο για το κέφι του μέσα από το σιδερένιο άλογο που καπνίζει, ενώ εμείς δεν σκοτώνουμε παρά μόνο για να τραφούμε... Τι είναι ο άνθρωπος χωρίς τα ζώα; Εάν εξαφανίζονταν όλα τα ζώα, ο άνθρωπος θα πέθαινε από μεγάλη πνευματική ερημιά. Ό,τι συμβεί στα ζώα θα συμβεί σύντομα και στον άνθρωπο. Ξέρουμε τουλάχιστον αυτό: η γη δεν ανήκει στον άνθρωπο. Ο άνθρωπος ανήκει στην γη. Κι ακόμα ξέρουμε πως εμείς δεν δημιουργήσαμε τον ιστό της ζωής, αλλά αποτελούμε μόνο μια απλή κλωστή του. Εάν προκαλέσουμε κάποια καταστροφή στον ιστό, οι συνέπειες θα έρθουν και σε εμάς τους ίδιους... Πρέπει να το πάρουμε απόφαση: η νύχτα και η ημέρα δεν μπορούν να υπάρξουν μαζί, την ίδια στιγμή... Θα την σκεφθούμε ωστόσο την πρόταση σας. Δεν έχει σημασία πού θα περάσουμε το υπόλοιπο της ζωής μας. Τα παιδιά μας είδαν τους πατεράδες τους ταπεινωμένους. Οι πολεμιστές μας ντροπιάστηκαν. Μετά τις ήττες περνούν τις ημέρες τους άσκοπα και δηλητηριάζουν τα κορμιά τους με δυνατό ποτό. Μετά από λίγους χειμώνες, μετά από λίγα φεγγάρια, κανένα παιδί των μεγάλων φυλών δε θα μείνει για να πενήσει ένα λαό, που κάποτε ήταν δυνατός και με πολλές ελπίδες, όπως ο δικός σας σήμερα. Τι να πενήσω; Τι να πενήσω απ' τον αφανισμό του λαού μου;

Οι λαοί αποτελούνται από ανθρώπους και οι άνθρωποι έρχονται και φεύγουν όπως τα κύματα της θάλασσας. Ο καιρός της δικής σας παρακμής είναι ακόμα μακριά αλλά κι αυτός θα' ρθει. Κανείς δεν ξεφεύγει από το γραφτό του. Μολύνετε το κρεβάτι σας και μια νύχτα θα πάθετε ασφυξία από τα ίδια σας τα απορρίμματα. Αν ξέραμε τα όνειρα του λευκού... Ο Θεός σας προσφέρει κυριαρχία στα ζώα, τα δάση και τους ερυθρόδερμους για τον δικό του προφανώς λόγο. Όμως αυτός ο λόγος είναι ένα αίνιγμα για μας. Είναι κάτι που δεν καταλαβαίνουμε, όταν όλοι οι βίσωνες εξοντώνονται, τα άγρια άλογα δαμάζονται, οι απόκρυφες γωνιές του δάσους μολύνονται από τους ανθρώπους και η όψη των λόφων που είναι γεμάτη από λουλούδια γεμίζει από τα καλώδια του τηλεγράφου.

Πού είναι η λόχη; Εξαφανισμένη. Πού είναι ο αετός; Εξαφανισμένος. Αυτό είναι το τέλος της ζωής και η αρχή του θανάτου. Όταν ο τελευταίος Ινδιάνος λείψει από τη γη κι ο λευκός θα φέρνει στην μνήμη του τον λαό μου μόνο σαν έναν αρχαίο θρύλο, οι ψυχές των νεκρών μας θα ταξιδεύουν σαν το σύννεφο επάνω από τον κάμπο, θα γεμίζουν τις ακρογιαλιές και θα φιλοξενούνται στα δάση που αγάπησαν, όπως το

μωρό που αγαπά τον χτύπο της μητρικής καρδιάς. Ο λευκός δε θα 'ναι ποτέ μόνος σ' αυτόν τον τόπο. Ας μεταχειριστεί λοιπόν τον λαό μου με δικαιοσύνη και ειλικρίνεια, γιατί στους νεκρούς δεν λείπει η δύναμη. Μίλησα για θάνατο. Δεν υπάρχει όμως θάνατος, παρά μόνο αλλαγή κόσμων».

9. Εκδήλωση με θέμα «Κάνε ένα βήμα μπροστά για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του περιβάλλοντος»

Με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα για το Νερό στις 22 Μαρτίου το Τμήμα Ενδιαφέροντος της Β Λυκείου, που πραγματοποιεί την ερευνητική εργασία με θέμα: «Το δικαίωμά μου στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος: προς την καλλιέργεια ενός ορθοδόξου οικολογικού ήθους», αποφάσισε να διοργανώσει μια σχολική εκδήλωση προκειμένου να ευαισθητοποιήσει τα υπόλοιπα μέλη της σχολικής κοινότητας σχετικά με την προστασία των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και κυρίως σχετικά με την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.

Μετά από σχετική έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο διαδίκτυο επιλέχθηκε η εφαρμογή μιας ιδιαίτερα αποτελεσματικής δραστηριότητας με τίτλο «Κάνε ένα βήμα μπροστά», μεταξύ του ποικίλου εκπαιδευτικού υλικού που διαθέτει η [WWF](http://www.wwf.org) Ελλάς μέσω της ιστοσελίδας της σε όσους ασχολούνται με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Η δραστηριότητα αυτή ενσωματώνεται στο εκπαιδευτικό πακέτο «Compassito» του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου που περιέχει μια σειρά εκπαιδευτικών προγραμμάτων με θέμα τα ανθρώπινα δικαιώματα και το περιβάλλον. Η δραστηριότητα αυτή συνδυάστηκε και με ένα σύνολο άλλων δραστηριοτήτων που στόχο είχαν να κινητοποιήσουν τα παιδιά στο να εκφράσουν τις δικές τους απόψεις και να εξετάσουν τις στάσεις τους σχετικά το συγκεκριμένο ζήτημα.

Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε την Τετάρτη 27 Μαρτίου στον χώρο εκδηλώσεων του σχολείου. Για την πραγματοποίηση της εκδήλωσης διατέθηκαν 3 διδακτικές ώρες.

1^η φάση

Αρχικά, επισκεφθήκαμε την ιστοσελίδα της Νεολαίας υπέρ των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων [<http://www.youthforhumanrights.org/el>], απ' όπου

παρακολουθήσαμε το εκπαιδευτικό φιλμ «Η ιστορία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων». Παράλληλα, μοιράστηκε μεταξύ των μαθητών πληροφοριακό υλικό από ένα παλαιότερο αφιέρωμα της εφημερίδας Καθημερινής στα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Στη συνέχεια, προκειμένου οι μαθητές να αποκτήσουν γνώση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να αντιληφθούν ότι τα δικαιώματα αυτά και η προστασία τους διαμορφώνονται παράλληλα με τις τρέχουσες ανάγκες της κοινωνίας (γενιές δικαιωμάτων) κάναμε την παρακάτω άσκηση στον πίνακα.

Συνήθως μιλούμε για τρεις γενιές ανθρωπίνων δικαιωμάτων: α) ατομικά και πολιτικά δικαιώματα β) οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα και γ) δικαιώματα αλληλεγγύης. Προσπαθήστε να διακρίνετε σε ποια γενιά ανήκουν τα δικαιώματα που ακολουθούν:

Δικαίωμα ίσης αμοιβής, ελευθερία σκέψης, δικαίωμα του συνέρχεσθαι, δικαίωμα στο καθαρό περιβάλλον, δικαίωμα στην εκπαίδευση, δικαίωμα στην ειρήνη, το απόρρητο στην επικοινωνία, δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση, δικαίωμα στην τροφή, δικαίωμα της καθολικής ψήφου, ελεύθερη κυκλοφορία και εκλογή τόπου διαμονής, απαγόρευση δουλείας, πολιτικό άσυλο, δικαίωμα στη ζωή, δικαίωμα στην εργασία, απαγόρευση των διακρίσεων λόγω φυλής ή φύλου, δικαίωμα στον ελεύθερο χρόνο, απαγόρευση απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης, ελευθερία σκέψης, θρησκείας και συνείδησης, προστασία της ιδιωτικής ζωής, προστασία της αξιοπρέπειας.

A' γενιά δικαιωμάτων	B' γενιά δικαιωμάτων	Γ' γενιά δικαιωμάτων

Πού πιστεύετε ότι οφείλεται η διάκριση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε γενιές;

Όλες οι παραπάνω δραστηριότητες χρησίμευσαν σαν αφορμή για την δραστηριότητα «Κάνε ένα βήμα μπροστά». Η συγκεκριμένη δραστηριότητα είχε ως στόχο να προβάλλει την οπτική απεικόνιση των ανισοτήτων που υπάρχουν στον κόσμο και τη συσχέτισή τους με την περιβαλλοντική κρίση.

2^η φάση

Στους μαθητές μοιράστηκαν χαρτάκια με μια σύντομη περιγραφή ανθρώπων από όλο τον κόσμο και όλων των κοινωνικο-οικονομικών στρωμάτων. Άλλοι από αυτούς

στερούνταν βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και άλλοι απολάμβαναν πλήρως ή μερικώς τα ανθρώπινα δικαιώματα. Καθώς το θέμα μας είχε σχέση με το δάσος και το δικαίωμα στις ωφέλειες του δάσους, οι ανθρώπινες καταστάσεις που περιγράφονταν σχετίζονταν με το δάσος (από τις φυλές του Αμαζονίου που απώλεσαν το δικαίωμά τους στη διαχείριση του δάσους ως τους πυρόπληκτους της Ελλάδας και τα παιδιά που ζούνε σε τσιμεντουπόλεις και στερούνται της δυνατότητας απόλαυσης του δάσους). Από το WWF έχει δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην επιλογή των χαρακτήρων, ώστε να απηχούν πραγματικές καταστάσεις. Πολλές μάλιστα είναι εμπνευσμένες από μαρτυρίες θυμάτων της κλιματικής αλλαγής.

Στη συνέχεια καθίσαμε σε ημικύκλιο και αφού μοιράστηκαν τα χαρτάκια ζητήθηκε από τους μαθητές να σκεφτούν σχετικά με τη νέα τους ταυτότητα. Η εμπυχώτρια καθηγήτριά μας βοήθησε τους μαθητές να φανταστούν τους εαυτούς τους στην καινούργια τους κατάσταση («δες τι ρούχα φοράς, που ζεις, ποιοι είναι οι φίλοι σου, τι φοβάσαι, τι ελπίζεις, πώς είναι το σπίτι σου, αν έχεις δικό σου δωμάτιο, τι κάνεις τον ελεύθερό σου χρόνο...» κλπ.).

Ακολουθώντας, σταθήκαμε όρθιοι σε μια σειρά, σε ευθεία, ο ένας δίπλα στον άλλο και η εμπυχώτρια μάς διάβασε 15 προτάσεις που περιγράφουν ανθρώπινα δικαιώματα.

- Έχεις ένα σπίτι να μείνεις.
- Αισθάνεσαι ασφαλής στον τόπο που ζεις.
- Δεν κινδυνεύεις από φυσικές καταστροφές που προκαλούνται από την καταστροφή των δασών.
- Δεν απειλείται το εισόδημά σου και το βιοτικό σου επίπεδο από την υποβάθμιση του δάσους.
- Δεν κινδυνεύει η ζωή και το σπίτι σου και το εισόδημά σου από δασικές πυρκαγιές.
- Έχεις τη δυνατότητα (ή το έχεις κάνει ήδη) να πας σχολείο και να σπουδάσεις.
- Μπορείς να χαίρεσαι το δάσος.
- Μπορείς να χαίρεσαι τις ωφέλειες του δάσους (καθαρός αέρας, ρύθμιση μικροκλίματος, συγκράτηση εδάφους, προστασία από πλημμύρες κλπ.)
- Αισθάνεσαι ότι η τοπική κοινωνία και εσύ έχετε δικαίωμα στα οικονομικά οφέλη του δάσους της περιοχής σας.

- Η γνώμη σου για τη διαχείριση και την εκμετάλλευση του δάσους της περιοχής σου ακούγεται.
- Μπορείς να επηρεάσεις την κατάσταση των δασών στην περιοχή σου.

Κάθε φορά που εκφωνούνταν μια πρόταση, εάν αυτή ίσχυε για τον συμμετέχοντα (με βάση το ρόλο του) έκανε ένα βήμα μπροστά. Εάν όχι στεκόταν στη θέση του. Στο τέλος, και ενώ όλοι ήταν τοποθετημένοι στο χώρο, άλλοι μπροστά και άλλοι πίσω, μας ζητήθηκε να παρατηρήσουμε τη γενικότερη εικόνα, ενώ διαβάσαμε όλοι σκόρπια τους ρόλους μας.

Έπειτα, με βάση τις πληροφορίες που έδινε ο κάθε μαθητής για το ρόλο που ενσάρκωνε και μέσα από τη διεξαγωγή συζήτησης, διατυπώσαμε τα ανθρώπινα δικαιώματα που απηχούσαν οι προτάσεις που διαβάστηκαν και αναδείξαμε τα περιβαλλοντικά προβλήματα που τέθηκαν, καθώς και τη συσχέτιση που έχουν αυτά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, αποδεικνύοντας πως η καταπάτηση του ανθρώπινου δικαιώματος σε ένα καθαρό και υγιές περιβάλλον (μέσω της κλιματικής αλλαγής και της υποβάθμισης των δασικών οικοσυστημάτων) στερεί σε χιλιάδες ανθρώπους το δικαίωμα στην κατοικία και σε ένα αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο.

3^η φάση

Στη συνέχεια, διαβάσαμε το παραμύθι «Το μαγικό δάκρυ», όπου εξιστορείται η ιστορία του μικρού Ούμι που ονειρεύεται νερό για όλη την Αφρική, σε άμεση συσχέτιση με τα δύο βίντεο που παρακολουθήσαμε στη συνέχεια. Το πρώτο ήταν ένα μονταρισμένο βίντεο από την εκπομπή «Εξάντας» με θέμα *Πωλείται ζωή: Τα «δικαιώματα» του νερού* και το δεύτερο είχε τον τίτλο *Γράμμα από το 2070*. Κατόπιν συζητήσαμε σχετικά με την ιδιότητα του νερού ως πηγή ζωής, για την ανισομέρεια στην κατανομή του και τον διαφορετικό τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζεται από τις ανεπτυγμένες και τις υπο-ανάπτυκτες χώρες, καθώς και για την ιδιοτελή εκμετάλλευσή του εις βάρος της ανθρώπινης ζωής, γεγονός που επιβεβαιώνει και την ονομασία του ως λευκού χρυσού, ενώ καθίσταται για αρκετούς λαούς ακόμα και «αιτία» πολέμου.

Η εκδήλωση έκλεισε με την αποτύπωση των σκέψεών μας μετά από όλα αυτά τα ερεθίσματα που δεχθήκαμε, σε ένα μεγάλο χαρτόνι σε σχήμα ανθρώπινου σώματος, το οποίο και αναρτήθηκε σε αίθουσα του σχολείου μας.

10. Εκπαιδευτική δραστηριότητα – δημιουργία animation

Στο πλαίσιο της πραγματοποίησης συγκεκριμένων δράσεων με σκοπό την ευαισθητοποίηση της ευρύτερης κοινωνίας σε θέματα προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος και την ενεργοποίηση της διάθεσης συμμετοχής των μαθητών σε δραστηριότητες σχετικές την προστασία του περιβάλλοντος, προκειμένου να καλλιεργήσουν αξίες και να διαμορφώσουν στάσεις και συμπεριφορές φιλικές προς το περιβάλλον, αποφασίστηκε από την ολομέλεια λόγω της περιορισμένης χρονικής διάρκειας εκπόνησης της ερευνητικής εργασίας του Β τετραμήνου, η δημιουργία μιας ταινίας animation μικρού μήκους.

Στην πραγματοποίησή της ιδιαίτερως χρήσιμη στάθηκε η παρακολούθηση σεμιναρίου κατασκευής ταινιών κινουμένων σχεδίων (animation) που διοργάνωσε το Κέντρο Δια Βίου Μάθησης για το Περιβάλλον και την Αειφορία (Κ.Δ.Β.Μ.Π.Α.) Κόνιτσας – Πραμάντων με θέματα εμπνευσμένα από το περιβάλλον και εισηγητή τον εκπαιδευτικό και σκηνοθέτη ταινιών animation Σπύρο Σιάκα. Μάλιστα η ταινία που δημιούργησαν οι μαθητές στο πλαίσιο της συγκεκριμένης ερευνητικής εργασίας προβλήθηκε σε εκδήλωση που διοργάνωσε το Κ.Δ.Β.Μ.Π.Α. Κόνιτσας για την Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος (5 Ιουνίου) στις 10 Ιουνίου στο 7^ο Δημοτικό Σχολείο Ιωαννίνων, προκειμένου να παρουσιαστούν στο ευρύτερο κοινό οι ταινίες κινουμένων σχεδίων που εκπονήθηκαν στο πλαίσιο του συγκεκριμένου σεμιναρίου.

Σε πρώτη φάση οι μαθητές χρειάστηκε να εμπνευστούν και να επεξεργαστούν το σενάριο πάνω στο οποίο θα «πατούσε» η ταινία τους. Χρειάστηκε δηλαδή να απαντήσουν σε ερωτήματα σχετικά με τα συνθετικά στοιχεία ενός σεναρίου, δηλαδή να σχηματοποιήσουν την ιστορία και να διαμορφώσουν τη πλοκή της. Άρα θα έπρεπε να δώσουν απαντήσεις στα εξής ερωτήματα, όπως το «τι θα πούμε» και «πως θα το πούμε».

Σύμφωνα με τις κατευθύνσεις του κ. Σιάκα για τη δημιουργία μιας ταινίας κινουμένων σχεδίων μικρού μήκους αρχικά θα έπρεπε να συγκεκριμενοποιήσουν

την ιδέα τους, δηλαδή να την εντάξουν σε μια συγκεκριμένη θεματική κατηγορία. Στη συνέχεια να περιγράψουν μια κατάσταση που θα περιλάμβανε έναν συγκεκριμένο τόπο και χρόνο και συγκεκριμένους πρωταγωνιστές. Έπειτα να προσδιορίσουν το πρόβλημα που θα διατάρασσε την προηγούμενη κατάσταση, ώστε να ξεκινήσει η ιστορία. Το πρόβλημα αυτό θα μπορούσε να είναι ένα εξωτερικό, όπως ένας εχθρός ή ένα εσωτερικό στοιχείο, όπως μια επιθυμία ή ένα λάθος του ήρωα.

Στη συνέχεια χρειάστηκε να ασχοληθούν με την επιλογή και την ιεράρχηση των πληροφοριών της ιστορίας, δηλαδή να ξεχωρίσουν γεγονότα, να βρουν τα κλειδιά στην εξέλιξη της ιστορίας, να επιλέξουν τη δική τους οπτική γωνία παρουσίασής τους και να τα καταγράψουν αναλυτικά σε μια λίστα. Τέλος, θα έπρεπε να προσδιορίσουν την αφηγηματική μέθοδο που θα ακολουθούσαν πριν τη δημιουργία των κειμένων.

Η δεύτερη φάση περιλάμβανε τη δημιουργία της ταινίας, δηλαδή την κατασκευή των «ηθοποιών» και των σκηνικών και τη φωτογράφιση και την ηχογράφιση, δηλαδή το «γύρισμα» της ταινίας. Για την κατασκευή των «ηθοποιών» χρησιμοποιήθηκαν υλικά προς ανακύκλωση (τενεκεδένια κουτάκια αναψυκτικών, πλαστικά μπουκάλια και ποτήρια, χρωματιστά χαρτόνια), ενώ τα σκηνικά κατασκευάστηκαν και πάλι από χαρτόνι και χαρτί.

Η διαδικασία που ακολουθήθηκε ήταν η ακόλουθη. Αρχικά προετοίμασαν οι μαθητές τη μηχανή (φορτισμένη μπαταρία, καλώδιο σύνδεσης με τον υπολογιστή, στήσιμό της). Στη συνέχεια τοποθέτησαν έναν-έναν τους «ηθοποιούς» στο σκηνικό και έκαναν κάποιες δοκιμαστικές λήψεις τραβώντας με την κάμερα κάθετα στο σκίτσο. Για να κάνουν τους «ηθοποιούς» να μιλάνε, τράβηξαν διαφορετικές φωτογραφίες βάζοντάς τους διαφορετικό στόμα κάθε φορά. Έπειτα ηχογράφησαν τους διαλόγους της ταινίας με τη χρήση του λογισμικού ηχογράφησης και επεξεργασίας ήχου audacity. Προτού ξεκινήσει το μοντάζ, οι μαθητές επεξεργάστηκαν τις φωτογραφίες με τα προγράμματα επεξεργασίας εικόνας gimp και irfanview, ώστε το αποτέλεσμά τους να είναι ικανοποιητικό.

Στην τρίτη και τελευταία φάση ακολούθησε το μοντάζ της ταινίας με τη χρήση του λογισμικού Adobe Premiere Pro.

✚ Για να παρακολουθήσετε την ταινία μας πατήστε τον παρακάτω υπερσύνδεσμο!!!



11. Αντί επιλόγου

Ως προς την αξιολόγησή της η παρούσα ερευνητική εργασία εκπλήρωσε τους γνωστικούς και παιδαγωγικούς της στόχους, όπως και τους στόχους που σχετίζονται με τον ψηφιακό και κριτικό γραμματισμό των μαθητών. Αναλύθηκαν επαρκώς τα ερευνητικά ερωτήματα που είχαν τεθεί στην αρχή της ερευνητικής διαδικασίας σχετικά με τις δεσμεύσεις που έχει αναλάβει η Ελλάδα ως κράτος μέλος της Ε.Ε. ως προς την προστασία του περιβάλλοντος και την εναρμόνιση της Εθνικής με την Κοινοτική Νομοθεσία για το Περιβάλλον, την τοποθέτηση της Εκκλησίας ως προς το οικολογικό ζήτημα, την πολύπλευρη προσέγγιση του οικείου φυσικού περιβάλλοντος των μαθητών μέσα από εκπαιδευτικές δραστηριότητες (συνδυαστική αναζήτηση, κριτική και ερμηνευτική επεξεργασία των πληροφοριών, δημιουργία ταινίας κινουμένων σχεδίων μικρού μήκους, διοργάνωση σχολικής εκδήλωσης ευαισθητοποίησης). Οι μαθητές εξοικειώθηκαν με την ομαδική εργασία και τη διερευνητική-βιωματική μάθηση, αυτενέργησαν, ενεργοποίησαν την κριτική τους σκέψη και ωθήθηκαν στο να καλλιεργήσουν αξίες και να διαμορφώσουν στάσεις και

συμπεριφορές φιλικές προς το περιβάλλον, ώστε να τοποθετηθούν ως υπεύθυνοι πολίτες απέναντί του.

12. Βιβλιογραφία - Δικτυογραφία

Παπακωνσταντίνου Ε. & Κατσιράς Λ. Πολιτική και Δίκαιο, Β' Λυκείου, Βιβλίο Καθηγητή, ΙΤΥΕ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ: ΑΘΗΝΑ, έκδοση: 2012, σ. 120-122.

Σκούλλος Μ. (επιμ.), «Περιβαλλοντική εκπαίδευση και εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη σε προστατευόμενες περιοχές: Επιμορφωτικό υλικό», Αλάμπη Α., Κουρούτος Β., Μαλωτίδη Β., Μαντζάρα Μ., Ψαλλιδάς Β., Εκδ. ΜΙΟ-ECSDE, Αθήνα, 2008.

Εφημερίδα: Γουσέτης Δ., Ανθρώπινα Δικαιώματα (2006, 6 Δεκεμβρίου). *Καθημερινή, αφιέρωμα*, σελ 2.

Εφημερίδα: Ψωμάς Σ., Πολίτης και Περιβάλλον (2006, 6 Δεκεμβρίου). *Καθημερινή, αφιέρωμα*, σελ 2.

[Βάση Δεδομένων για τα Φαρμακευτικά Φυτά του Εθνικού Δρυμού Βίκου - Αωού](#)

[Εθνικό Πάρκο Βόρειας Πίνδου](#)

[Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων – Υγροτόπων, Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας](#)

[Καταφύγιο Βάλια Κάλντα](#)

[Κ.Δ.Β.Μ.Π.Α. Κόνιτσα](#)

[Κέντρα Δια Βίου Μάθησης για το Περιβάλλον και την Αειφορία](#)

[Αργυρόπουλος. Α, Θεολογία και Οικολογία από το ιστολόγιο του Αργυρόπουλου Α., Σχολικού Συμβούλου Θεολόγων Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας \[ανακτημένο στις 11/03/2013\]](#)

[Μυριόβιβλος](#)

[Νεολαία υπέρ των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων](#)

[Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση](#)

[Υπουργείο Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής](#)

[Φορέας Διαχείρισης Λίμνης Παμβώτιδας](#)

<http://siakasanimation.com/>

[United Nations Environment Programme: environment for development](#)

[WWF, Περιβαλλοντική Πολιτική](#)

Εφημερίδα: Καλογιάννη Σ., Το μεγαλύτερο Εθνικό Πάρκο (2005, 6 Φεβρουαρίου).
Καθημερινή, http://news.kathimerini.gr/4dcgi/w_articles_ell_220912_06/02/2005_132947
[ανακτημένο στις 4/3/2013].

- *Η φωτογραφία του εξωφύλλου προέρχεται από την ιστοσελίδα του Φορέα Διαχείρισης Λίμνης Παμβώτιδας.*